

Taina Karvonen

”Suomi vaikia, paljon verbi”

Turvapaikan saaneiden naisten ja opettajien kokemuksia
suomen kielen opiskelusta kotoutumiskoulutuksessa

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Taina Karvonen

Työn nimi: ”Suomi vaikia, paljon verbi”: Turvapaikan saaneiden naisten ja opettajien kokemuksia suomen kielen opiskelusta kotoutumiskoulutuksessa

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 77

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää turvapaikan saaneiden naisten sekä opettajien kokemuksia kotoutumiskoulutukseen liittyvästä suomen kielen opiskelusta. Tavoitteena oli saada näkemys siitä, että millä menetelmillä kieltä opiskellaan, kun kyseessä on henkilö, jolla ei ole luku- tai kirjoitustaitoa tai taidot ovat vähäiset. Lisäksi tarkoituksena oli saada kokonaiskuva kotouttamisen toimenpiteistä yhteiskunta- ja yksilötasolla ennen kotoutumiskoulutuksen alkua.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä keskeisiä käsitteitä ovat kuntapaikan saaminen, alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma ennen kotoutumiskoulutuksen alkua. Kotoutumiskoulutuksen teoriaosuus käsittelee suomenkielen opiskelua ja kielen oppimisen haasteita.

Tutkimuksesta nousi esille se, että luku- ja kirjoitustaidottomien henkilöiden alkuvaiheen opetuksen pitäisi tapahtua pienissä alle 10 hengen ryhmissä, koska opiskeleminen joudutaan aloittamaan alkeista. Ensin pitäisi opetella puhumaan ja oppimaan yksittäisiä sanoja. Tämän jälkeen vähitellen ryhdyttäisiin opiskelemaan kirjaimia ja kirjoittamisen alkeita. Puhumaan oppimista pidettiin tärkeämpänä, sillä tätä taitoa tarvitaan arkielämän tilanteissa ja omien asioiden hoidossa.

Kieltä toivottiin opiskeltavan toiminnallisissa pienissä ryhmissä, sillä tällä tavoin asiat jäivät paremmin mieleen ja jokaisella oli mahdollisuus puhua suomea. Haastattelujen perusteella työharjoittelua ei pidetty ensisijassa tärkeänä kielen oppimisen suhteen, koska työharjoitteluissa työtä tehtiin yksin eikä suomen kieltä voinut puhua niin paljon kuin olisi toivottu. Työharjoittelua pidettiin myöhemmässä vaiheessa hyvänä, koska tällä tavoin sai käytännön kokemusta suomalaisista työyhteisöistä.

Avainsanat: turvapaikanhakija, kotoutumiskoulutus, suomen kieli, kotoutuminen.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme in Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Taina Karvonen

Title of thesis: "The Finnish language is difficult, a lot of verb": The women who have received asylum and teachers' experiences regarding the studying of the Finnish language as part of the integration training

Supervisor(s): Mirva Siltakorpi

Year: 2014

Number of pages: 77

Number of appendices: 2

The purpose of this thesis was to examine women who have been granted asylum and teachers' experiences regarding Finnish language studying as part of the integration training. The objective was to investigate the methods that enable language learning for adults who do not have, or have very poor, reading or writing skills. Furthermore, the purpose was to have a general view of integration measures both at society and individual level before the beginning of integration training.

The concepts that are central in the theoretical frame of this thesis are getting a residential place, initial assessment and integration plan outlined before the beginning of the integration training. The theory part of the integration training process deals with Finnish studying and the challenges of learning the language.

The results that have been obtained from the study indicate that the teaching should take place in small, under 10-person groups, because language learning has to begin with basics. First, one should learn to talk and to learn individual words. After this, people would gradually start to study letters and the basics of writing. Learning to speak was considered more important because everyday life situations and running errands require this skill.

People wished language to be studied in functional small groups because this way information could be better remembered and because each person had the possibility to speak Finnish. On the basis of the interviews, the practical training was not considered important, primarily in regard to language learning, because in practical trainings the work was done alone and it was not possible to speak Finnish as much as it was hoped for. The practical training was considered good at a later stage because this way one was able to get practical experience of the Finnish work communities.

Keywords: asylum-seeker, integration training, Finnish language, integration.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET.....	8
2.1 Kokkotyö-säätiö.....	10
2.2 Aikaisemmat tutkimukset	12
2.3 Turvapaikanhakijoihin liittyvien termien määritelmät	14
2.4 Naiset turvapaikanhakijoina	17
2.5 Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen kuvaus.....	18
3 KOTOUTTAMISLAIN UUDISTUS	20
3.1 Kotoutuminen	20
3.2 Kotouttaminen yhteiskuntatasolla.....	22
3.3 Kotouttaminen yksilötasolla.....	24
4 KOTOUTUMISKOULUTUKSEN LÄHTÖKOHDAT	27
4.1 Kotoutumiskoulutus aikuisille	28
4.2 Suomen kielen opiskelu	31
4.3 Kielen oppimisen haasteet	32
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
5.1 Tutkimusmenetelmän valinta	34
5.2 Aineiston kerääminen.....	36
5.3 Aineiston analyysi	39
5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	40
6 TUTKIMUSTULOKSET	44
6.1 Taustatiedot	44
6.2 Kotouttaminen yhteiskunta- ja yksilötasolla.....	45
6.3 Suomen kielen opiskelu	48
6.4 Kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan	56
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	58

8 POHDINTA	67
LÄHTEET	69
LIITTEET	77

.

1 JOHDANTO

Sota, väkivalta ja konfliktit aiheuttavat suurta pelkoa ja hätää ihmisen elämään. Toisinaan pelko kasvaa niin suureksi, että joudutaan lähtemään pakoon omasta kodista. Osa kulkee pitkän matkaa oman synnyinmaan rajojen ulkopuolelle ja päätyy anomaan suojelua vieraalta valtiolta. Suomeenkin on saapunut joukoittain ihmisiä, jotka ovat pyytäneet turvaa ja lupaa asettua asumaan maahan. Vuonna 2012 turvapaikanhakijoita oli hieman alle 3200, heistä noin puolet sai luvan jäädä maahan asumaan (Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2013, 1, 7). Turvapaikanhakija on henkilö, joka saapuu Suomeen itsenäisesti ja pyytää kansainvälistä suojelua sekä oleskelulupaa maasta, ilmoittautumalla poliisille tai rajaviranomaiselle (Martikainen & Tiilikainen 2008, 18).

Myönteisen oleskeluluvan saatuaan ihmisellä on oikeuksia ja velvollisuuksia suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa. Oikeuksiin kuuluu saada Suomesta asuin-kunta, johon muuttaa asumaan. Kotikunnan löytymisen jälkeen on vuorossa kielen oppiminen, joten oikeuksiin, mutta samalla myös velvollisuuksiin, kuuluu aloittaa jossain vaiheessa kotoutumiskoulutus. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on edistää kielitaitoa, joka mahdollistaa työn saannin ja tasa-arvoisen aseman suomalaisessa yhteiskunnassa (L 30.12.2010/1386).

Turvapaikanhakijoihin sekä kotoutumiskoulutukseen liittyvät keskustelut ovat ajan-kohtaisia aiheita lähes päivittäin erilaisissa viestintävälineissä. Työministeri Lauri Ihalaisen (Tiedotteet 2012) mukaan kotoutumiskoulutuskäytäntöjä pitää päivittää. Nykyinen järjestelmä ei vastaa niihin erilaisiin koulutustarpeisiin, joita monin eri tavoin Suomeen saapuneilla maahanmuuttajilla on. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on se, että maahanmuuttajat ohjautuisivat kotoutumiskoulutukseen ja työ-elämään mahdollisimman nopeasti maahantulon jälkeen.

Valtion taholta ollaan huolissaan maahanmuuttajanaisten kotoutumiskoulutukseen pääsystä. Naiset ovat vaarassa syrjäytyä, koska ovat kotona lasten kanssa eikä heillä ole mahdollisuutta opiskella kieltä. Hallituksen vuosille 2012 – 2015 vahvistaman valtion kotouttamisohjelman mukaan kotouttamistoimenpiteissä tulee kiinnittää erityistä huomiota naisten kotoutumiskoulutukseen pääsyyn (Oivo 2012, 9). Margon ja Polyzoin (2009, 90) mukaan turvapaikanhakijoilla voi olla vaikeuksia

oppia uutta kieltä. Toisilla voi olla vain vähän kokemusta koulunkäynnistä ja tämä hidastaa oppimista. He toteavat, että köyhemmistä maista lähtöisin olevilla naisilla ei ole kokemusta laisinkaan koulun käynnistä, koska heidän vastuullaan on ollut lasten kasvatus ja perheestä huolehtiminen.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää turvapaikan saaneiden naisten sekä opettajien kokemuksia kotoutumiskoulutukseen liittyvästä suomen kielen opiskelusta. Tavoitteena on saada näkemys siitä, millä menetelmillä suomen kieltä opetetaan henkilöille, joilla on vähäiset luku- ja kirjoitustaidot omalla äidinkielellä tai niitä ei ole ollenkaan. Lisäksi tarkoituksena on saada kokonaiskuva kotouttamisen toimenpiteistä yhteiskunta- ja yksilötasolla, joka tapahtuu ennen kotoutumiskoulutuksen alkua. Tarkastelemalla kotouttamisen eri vaiheita oleskeluluvan saamisen jälkeen lisään omaa ammatillista osaamistani ja tietouttani tulevana sosionomina. Sosionomi (AMK) -koulutuksen yksi tavoitteista on arvioida ja kuvata erilaisten asiakasryhmien asiakasprosessin vaiheita ja kehittää omaa työtään sen pohjalta (ECTS- kompetenssit 2010).

Opinnäytetyön aihe valikoitui oman kiinnostukseni pohjalta. Yhteistyötahona on Kokkotyö-säätiö, joka on ollut työnantajani vuodesta 2007 lähtien. Kokkotyö-säätiö on työvalmennuksen asiantuntija- ja palveluorganisaatio, joka aktivoi vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä (Säätiöstä, [viitattu 11.4.2014]). Työnantaja on tukenut opintojani ja mahdollistanut sen, että olen voinut haastatella turvapaikan saaneita naisia tähän laadulliseen tutkimukseen työpaikallani.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET

Työskenneltyäni useita vuosia työ- ja yksilövalmentajana Kokkotyö-säätiöllä, olen pohtinut kotouttamisen ja kotoutumiskoulutuksen käytäntöjä, jotka kohdistuvat maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin. Kokkotyö-säätiö on vuonna 2002 perustettu työllisyyspalveluihin perehtynyt palveluorganisaatio, joka auttaa heikossa työmarkkina-asemassa olevia työttömiä työnhakijoita, opiskelunsa keskeyttäneitä nuoria ja maahanmuuttajia. (Laatukäsikirja 2010, 6.) Saadakseni vastauksia pohdinnoilleni, heräsi mielenkiintoni tehdä aiheesta opinnäytetyö.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää turvapaikansaaneiden naisten sekä opettajien kokemuksia kotoutumiskoulutukseen liittyvästä suomen kielen opiskelusta. Tavoitteena on saada näkemys siitä, millä menetelmillä suomen kieltä opetetaan henkilöille, joilla on vähäiset taidot lukea tai kirjoittaa omalla äidinkielellään tai taitoa ei ole ollenkaan. Lisäksi tarkoituksena on saada kokonaiskuva kotouttamisen toimenpiteistä yhteiskunta- ja yksilötasolla, joka tapahtuu ennen kotoutumiskoulutuksen alkua. Pyrkimyksenä on lisätä lainsäädännön osaamistani, koska sitä tarvitsen työssäni jatkuvasti enemmän. Tulevana sosionomina (AMK) minun tulee tietää, mihin lain mukaisiin palveluihin maahanmuuttajataustaiset henkilöt ovat oikeutettuja.

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2009, 66) toteavat, että tutkimuksen onnistumisen kannalta tärkeintä on aiheen valinta. Jos tutkittava aihe on tutkijalle työn kautta tuttu ja kiinnostava, tutkimus todennäköisesti onnistuu hyvin. Toisaalta vieraan aiheen valitseminen lisää oppimista. Opinnäytetyön aihe on minulle jonkin verran tuttu. Olen työskennellyt useita vuosia työ- sekä yksilövalmentajana ja ohjannut sekä neuvonut maahanmuuttajataustaisia henkilöitä palvelutarpeiden suhteen. Työhön on kuulunut myös yhteistyö työ- ja elinkeinotoimiston kanssa, kun kyseessä on ollut kotouttamiseen liittyvä työharjoittelu Kokkotyö-säätiöllä. Opinnäytetyön aiheen valitsin oman kiinnostukseni pohjalta, mutta keskustelin aiheesta ensin lähiesimiehen kanssa. Hän piti valitsemaani aihetta hyvänä, koska maahanmuuttajien parissa tehtävä työ voi lisääntyä tulevaisuudessa.

Valitsemani opinnäytetyön aiheeni on ajankohtainen, koska valtion kotouttamisohjelmassa todetaan, että tulevaisuudessa pyritään kehittämään uusia menetelmiä

suomen kielen oppimisen tueksi. Lisäksi luodaan uusia kotouttamisen malleja, jolloin toiminnassa voi olla mukana kolmannen sektorin toimijoita, joilla on mahdollisuus järjestää ammattitaitoista kotouttamisohjausta. Kotouttamisohjelmassa mainitaan, että erityisesti vähäisen koulutustaustan omaavien naisten pääsyä kieliopiskelujen pariin pyritään helpottamaan tulevaisuudessa. (Oivo 2012, 24.) Kotoutumiskoulutukseen liittyvästä suomenkielen opiskelusta kerään aineistoa opinnäytetyötä varten haastatteleamalla turvapaikan saaneita naisia sekä opettajia seuraavien tutkimuskysymysten avulla.

1. Millaisia kokemuksia turvapaikan saaneilla naisilla ja opettajilla on suomen kielen opiskelusta kotoutumiskoulutuksessa?

2. Mitkä menetelmät tukevat suomen kielen oppimista, kun kyseessä on aikuinen turvapaikanhakija, jolla ei ole luku- ja kirjoitustaitoa tai taidot ovat vähäiset?

Opinnäytetyön tekemisen aloitin käymällä Kielimuurin tuolle puolen -seminaarissa Seinäjoella 11.6.2013. Seminaarin luennoitsijoilta sain konkreettista tietoa kielen opiskelusta sekä oppimisen haasteista erityisesti silloin, jos ei ole oppinut lapsena luku- tai kirjoitustaitoa. Seinäjoen kaupungin pakolaistyöntekijä Armi Itäpalo (2013) totesi, että alussa on hyvä opiskella aivan yksittäisiä sanoja, joita käytetään päivittäin arkikielessä. Arkikielen oppiminen kohottaa itsetuntoa, kun pakolaistaustainen henkilö huomaa tulleen ymmärretyksi esimerkiksi asioidessaan kaupassa. Maahanmuuttajakouluttaja Marja-Liisa Saunela (2013) puolestaan totesi luennollaan, että lähtötasotestit pitäisi tehdä kaikille opiskelijoille. Tämä varmistaisi sen, että opiskelija pääsee ryhmään, jossa etenemistähti on sopiva. Mikäli opettelee vielä kolmatta vuotta alkeita, se turhauttaa, eikä motivoi jatkamaan opiskelua. Kielen oppimisen tasot on jaettu perustasoon, keskitasoon sekä ylimpään tasoon. Tavallisimmin kielen oppiminen aloitetaan perustasolta A 1.3 ja noin 12 kuukauden opiskelujen jälkeen tulisi yltää B 1.2 tasolle, joka vastaa lukion keskitasoa. Hän totesi, että tälle tasolle maahanmuuttajataustaiset henkilöt harvemmin yltyvät useankaan vuoden opiskelujen jälkeen.

Seminaarikäynnin lisäksi sain arvokasta tietoa opinnäytetyötäni varten, kun pidin työpaikallani Retrossa ryhmävalmennusta maahanmuuttajanaishille. Retro on Kokkotiö-säätiön työvalmennusyksikkö, joka sijaitsee Pietarsaareissa (Pietarsaaren

toimipiste- Retro, [viitattu 24.3.2014]). Ryhmä kokoontui joka päivä kolmen viikon ajan, kaksi tuntia kerrallaan. Ryhmävalmennus on vertaisryhmissä toiminnallisin menetelmin tapahtuvaa arkielämän- ja vuorovaikutustaitojen kehittämistä (Puroaho & Leppänen 2013, 56).

Ryhtyessäni suunnittelemaan ryhmätoimintaa, pidin ryhmään osallistuvien naisten kanssa suunnittelupalaverin, jossa käytiin läpi heidän toiveitaan ja odotuksiaan ryhmätapaamisilta. Ryhmään osallistuvat naiset toivoivat, että puhuisimme suomea keskustelemalla suomalaisesta yhteiskunnasta, perheestä, lapsista ja koulunkäynnistä. He halusivat, että kirjoittaisin taululle sanoja ja lauseita, joita nousi esiin keskustelujen pohjalta. Tällä tavoin he kertoivat oppivansa myös kirjoitustaitoa. Dalrymple ja Burke (2006, 131 - 132) toteavat, että palvelun käyttäjällä on näkemyksiä siitä, millaista palvelua hän haluaa ja mistä hänelle on hyötyä. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää palvelujen käyttäjiltä heidän näkemyksensä asioista ja osallistaa heitä mukaan toimintaan. Tätä kutsutaan kumppanuudeksi, josta hyötyvät molemmat osapuolet. Yhdessä suunniteltu toiminta innostaa ja motivoi ryhmän jäseniä osallistumaan kokonaisvaltaisesti kaikkiin ryhmätapaamisiin.

2.1 Kokkotyö-säätiö

Kokkotyö-säätiö on työnantajani ja toimii opinnäytetyöni yhteistyötahona. Säätiö on vuonna 2002 perustettu työ- ja yksilövalmennuksen asiantuntija- ja palveluorganisaatio, joka aktivoi vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä, tukee ja valmentaa ammatillisesti ja elämänhallinnallisesti, sekä tarjoaa monialaisia työtehtäviä. Asiakkaita voivat olla muun muassa työttömät työnhakijat, opiskelunsa keskeyttäneet nuoret tai maahanmuuttajat. Kokkotyö-säätiötä olivat perustamassa Kokkolan kaupunki, Keskipohjanmaan koulutusyhtymä, Ventuskartano Ry, Kokkolan 4H- yhdistys Ry, Keskipohjanmaan sosiaalipsykiatrinen yhdistys Ry, sekä Nuorisokeskus Villa Elba Ry. (Laatukäsikirja 2010, 6.) Kokkotyö-säätiön kautta löytyivät haastatteluun suostuneet turvapaikan saaneet naiset.

Kokkotyö-säätiön arvot ovat yhteisöllisyys, yksilöllisyys, tavoitteellisuus ja vastuullisuus. Yhteisöllisyys tarkoittaa sitä, että yksilöä tuetaan työyhteisössä, tavoitteena voimavarojen lisääntyminen ja tätä kautta uusien polkujen löytyminen koulutuk-

seen tai työelämään. Yksilöllisyys merkitsee yksilön tarpeista lähtevää valmennusta ja tasa-arvoa työyhteisössä. Tavoitteellisuus tarkoittaa sitä, että edetään yhteisesti sovittuja päämääriä kohti. Vastuullisuus merkitsee vastuun ottamista itseltämme, toisistamme ja työyhteisömme hyvinvoinnista sekä toimintaedellytyksistä. (Arvot, [viitattu 4.4.2014].)

Kokkotyö-säätiöllä on Kokkolassa ja Pietarsaassa tuotannollista toimintaa työosastoilla, joissa valmentautujat voivat työskennellä. Kokkolan toimipisteen työosastot ovat ompelu- ja kädentaidot, puutyö, pesula, autohuolto, kahvila, viestintäpaja, palvelupaja, metallipaja, kuljetus ja Ekocenter -kierrätyskeskus. Kokkotyö-säätiön Retro -yksikkö perustettiin vuonna 2008 Pietarsaaren seutukuntaan. Pietarsaaren seutukuntaan kuuluvat Pietarsaaren ja Uudenkaarlepyyn kaupungit sekä Kruunupyyn, Luodon ja Pedersören kunnat. Vuonna 2013 työtä tarjoava toiminta koostui kuljetuksista, kierrätystuotteiden kunnostuksesta ja myynnistä, alihankintatöistä sekä sotaveteraaneille järjestettävästä kotipalvelusta. Asiakkaat ohjautuvat Kokkotyö-säätiölle ja Retroon Työ- ja elinkeinotoimiston ja Työvoiman palvelukeskuksen (TYP) kautta. Asiakkaita ohjautuu myös oppilaitosten ja sosiaalitoimen kautta työtoimintaan mukaan. (Säätiöstä, [viitattu 11.4.2014].)

Kokkotyö-säätiölle ohjautuvat asiakkaat työskentelevät työyksiköissä työvalmentajien ohjauksessa. Työvalmennus on työskentelytapa, jossa valmentaja jakaa työssä tarvittavia tietoja ja taitoja perehdyttäen asiakasta työtehtäviin. Tämä tapahtuu vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa: havainnoimalla, keskustelemalla ja kuuntelemalla. Myös asiakkaan päivittäisen suoriutumisen, läsnäolon, käyttäytymisen ja toiminnan kirjaaminen perustuu vuorovaikutushavainnointiin. Kokkotyö-säätiöllä työskentelevältä työvalmentajalta vaaditaan työnjohto-osaamista ja pitkää työkokemusta omalta alaltaan. Työvalmennuksen tehtävänä on tuottaa tietoa yksilövalmennuksen tueksi arvioimalla yhdessä asiakkaan kanssa hänen edistymistään työosastolla. (Pekkala 2005, 26, 29; Laatukäsikirja 2010, 9.)

Yksilövalmentaja toimii Kokkotyö-säätiölle ohjautuvan henkilön palveluohjaajana. Yksilövalmennus on yksilön kokonaisvaltaista tukemista sekä asiakkaan tilanteen arviointia ja seuranta. Valmennussuunnitelman laatiminen ja seuranta kuuluvat yksilövalmentajan vastuulle. Yhteistyötä tehdään työvalmentajan sekä muiden ammattihenkilöiden kanssa. Yksilövalmentajan työhön kuuluu verkostoyhteistyö

sosiaali-, terveys-, koulutus-, työllisyys- ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Yksilövalmennus voi tarkoittaa pajalla tapahtuvaa asioiden selvittelyä, keskusteluja ja inhimillisen välittämisen ja tuen antamista, mutta myös laajempaa palvelujärjestelmän avulla tapahtuvaa tukemista. Kokkotyö-säätiöllä yksilövalmentajilta edellytetään korkeakoulututkintoa sosiaali- tai terveydenhoitoalalta. (Pekkala 2005, 31; Laatukäsikirja 2010, 9.)

2.2 Aikaisemmat tutkimukset

Kotouttamiseen ja kotoutumiskoulutukseen liittyviä tutkimuksia on paljon saatavilla. Tutustuin kahteen tutkimukseen tarkemmin sekä kahteen opinnäytetyöhön, jotka sivusivat opinnäytetyöni aihetta. Ensimmäisenä luin Suokonaution (2008) tutkimuksen Palapelin palat paikoilleen: maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Suokonaution (2008, 115 – 116) tutkimuksessa ilmeni, että kielen opiskelu pitäisi aloittaa mahdollisimman pian maahantulon jälkeen, koska odottaminen turhauttaa ja se voi laskea opiskelumotivaatiota. Kielten opiskelun alkuvaiheessa opetuksen toivottiin olevan toiminnallista ja kestävän alkuvaiheessa kahdesta kolmeen kuukautta. Kieltä taitamaton henkilö ei kykene ilmaisemaan kielitaidottomana toiveitaan kielen oppimisen suhteen, joten opiskelujen jaksotuksella uusia ryhmiä voitaisiin perustaa joustavasti. Tällöin hitaammin oppivat eivät kokisi olevansa itselleen liian vaikeassa opiskeluryhmässä kotoutumiskoulutuksen aikana. Useita eri kulttuureja sisältäviä ryhmiä pidettiin hyvinä, koska se takasi sen, että tunneilla ei puhuttu muuta kuin suomen kieltä. Opettajilta ei vaadittu erityistä kulttuurin tuntemusta, vain sen verran, että opetustilanteissa ei rikottaisi kunkin kulttuurin soveliaisuussäädöksiä.

Suokonautio (2008, 113) toteaa, että kotoutumissuunnitelmista tulisi luopua, koska niiden tekemiseen ei ehditä paneutua kunnolla. Maahanmuuttajat pitivät suunnitelmia vain kasana papereita, joita täytyy tehdä. Työvoimatoimistojen toimintaa pidettiin kuitenkin tärkeänä asiana ja toiveena oli saada enemmän ohjausta ja neuvontaa, mikä ei nykyresurssien puitteissa ole mahdollista. Kotoutumiskoulutuksessa työharjoittelun mukaan tuloa haluttiin vähitellen lisättävän, koska näin sekä

kielen oppiminen että suomalainen työkuluttuuri tulisivat paremmin tutuksi ja helpotaisi ammatinvalintaa.

Toinen tutkimus oli Osallisena Suomessa: kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Kehittämishanketta varten tutkittiin maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta, kielen opiskelusta, kielitaidosta sekä kielen käytöstä arjen eri tilanteissa. Tutkimuskysymyksiin vastasi hieman yli 800 henkilöä, joista naisten osuus oli 61 % ja miesten 39 %. Tutkimuksen perusteella kotoutumiskoulutusta pitäisi kehittää siten, että koulutuksesta tulisi joustavaa ja lähtisi kotoutujan tarpeista käsin. Sellaisille henkilöille, joilla ei ole aikaisempaa koulutustausta, pitäisi antaa mahdollisuus päästä tukiopeutukseen. Tämä ei nykykäytännön mukaan ole aina mahdollista johtuen osaksi rahoituksellisista syistä. Tutkimuksen mukaan opettamisen pitäisi painottua kielen käyttöön eli puhekielen opetteluun eikä niinkään kieliopin mukaisiin kielen rakenteiden opiskeluihin. Tutkimuksessa selviteltiin myös kolmannen sektorin toimijoiden roolia kotoutumisen tukemisessa. Kolmannen sektorin toiminnalla ei ole tutkintotavoitteita, mutta esimerkiksi työpajoilla tehtävä ohjaustyö tukisi kotoutumista ja kielen oppimista. (Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010, 25, 78, 90.)

Julkaistujen tutkimusten lisäksi luin Turun ammattikorkeakoulussa opiskelleen Jonna Kuusniemen (2011) opinnäytetyön. Hänen opinnäytetyönsä käsitteli maahanmuuttajanaisten kokemuksia suomen kielen opiskelusta Opetuskoti Mustikassa Halisten lähiössä Turussa. Tulosten perusteella osa maahanmuuttajanaisista piti hyvänä asiana opiskelua pienissä ryhmissä, joissa on vain naisia. Pelkästään naisista koostuvissa ryhmissä uskallettiin kysellä tarkemmin opettajilta itseä kiinnostavista asioista. Myös yhdessä tekemistä pidettiin hyvänä asiana, sillä kieltä opittiin paremmin toiminnallisina menetelminä. Kehitettävänä asiana nähtiin suomen kielen opiskelun helpottaminen jaottelemalla ryhmät sen mukaan, millä tasolla opiskelijat olivat luku- ja kirjoitustaidon suhteen. Oppituntien ilmapiiriä pidettiin hyvänä, mutta yhteisiä pelisääntöjä toivottiin, koska osa opiskelijoista häiritsi muiden keskittymistä käyttämällä esimerkiksi matkapuhelinta tuntien aikana.

Opetuksen näkökulmasta tutustuin Merja Rikalan kehittämissankkeen raporttiin Kasvu monikulttuuriseksi opettajaksi (2013), jonka hän kirjoitti opiskellessaan

Tampereen ammattikorkeakoulussa opettajaksi. Hänen kehittämishankkeensa tavoitteena oli valmistella suomen kielellä käytävä kurssi maahanmuuttajille arjen taitojen opettelusta. Aiheina olivat ravinto, terveys ja liikunta, jotka liittyvät kotouttamiskoulutukseen. Rikala asetti kurssin tavoitteeksi sen, että opiskelijana ollut maahanmuuttaja selviytyisi arjen eri tilanteista ja osaisi hankkia elintarvikkeita terveellisen ruokavalion ylläpitämiseksi. Tavoitteena oli myös rohkaista opiskelijoita osallistumaan paikkakunnan eri harrastusmahdollisuuksien pariin. Kehittämishankkeen tulosten mukaan kotouttamiskoulutuksen järjestäminen on haasteellista, koska jokainen opiskelija on eri vaiheessa kotoutumisprosessin suhteen. Haasteita aiheuttaa myös opiskelijoiden kielelliset erot ja kulttuuritaustat sekä pohjakoulutukset. Rikala toteaaakin, että sen vuoksi jokaisen henkilökohtainen opetussuunnitelma olisi hyvä tehdä samansuuntaisesti kotoutumissuunnitelman kanssa. Tämä helpottaisi maahanmuuttajataustaisen henkilön kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan paremmin.

2.3 Turvapaikanhakijoihin liittyvien termien määritelmät

Hirsjärvi, ym. (2009, 146) toteavat, että ihmiset tulkitsevat eri tavoin käsitteitä ja tämän vuoksi niitä tulee määritellä tehtäessä opinnäytetyötä. Tässä kappaleessa esittelen niitä, joita olen kuullut yleisimmin käytettävän työkentällä sekä eri viestintävälineissä.

Maahanmuuttovirasto (Migri) kuuluu sisäasiainministeriön alaisuuteen ja se aloitti toimintansa 1.3.1995 Ulkomaalaisviraston nimellä, nimi muutettiin Maahanmuuttovirastoksi 1.1.2008 lähtien. Maahanmuuttovirasto myöntää oleskeluluvat Suomeen tuleville ulkomaalaisille, kuten opiskelijoille, työntekijöille, elinkeinonharjoittajille, paluumuuttajille ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten perheenjäsenille. Se käsittelee turvapaikkahakemukset puhuttelusta päätöksentekoon ja ohjaa ja suunnittelee turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toimintaa. (Tietoa virastosta, [viitattu 21.10.2013].)

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan Suomeen muuttanutta ulkomaalaista, joka on saanut luvan asettua asumaan maahan pidemmäksi aikaa esimerkiksi opiskelujen, työn, perhesyiden, pakolaisuuden tai turvapaikan vuoksi (Suokonautio 2008, 43).

Pakolainen on henkilö, joka on saapunut Suomeen **kiintiöpakolaisena** tai itsenäisenä **turvapaikanhakijana**, koska hänellä on perusteltu syy pelätä tulevansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi omassa kotimaassaan (Martikainen & Tiilikainen 2008, 18). Vuoden 2009 aikana Suomesta haki turvapaikkaa 5988 henkilöä, joista naisia oli 1378. Vuonna 2010 hakijoita oli 4018 henkilöä, joista naisia 1204. Määrä väheni vuoden 2012 aikana, jolloin turvapaikanhakijoita oli 3129, joista naisten osuus 922 hakijaa. **Turvapaikkakäsittelyn** tarkoituksena on tarkistaa turvapaikanhakijan oikeus saada oleskelulupa Suomesta. Turvapaikkakäsittelyajat olivat keskimäärin kahdeksan kuukautta vuosien 2010 – 2012 aikana. (Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2011, 3 - 4; Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2013, 2, 17.)

Kiintiöpakolaiset tulevat Suomeen Yhdistyneiden kansakuntien (YK) pakolaisjärjestön United National High Commissioned for Refugees (UNHCR) kautta. Kiintiöpakolaisten valinnat tehdään haastattelemalla ja selvittämällä oleskeluluvan perusteet pakolaisleirillä tai YK:n pakolaisjärjestön paikallistoimistoissa. Eduskunta päättää vuosittain kiintiöpakolaisten määrän budjettineuvotteluissa, mikä on ollut 750 useita vuosia. (Kiintiöpakolaispolitiikka, [viitattu 13.10.2013].) Suomen hallitus päätti 20.9.2013 korottaa kiintiöpakolaisten määrää 1050 henkilöön, joista Syyrian pakolaisten osuus on 500. Syyskuussa 2013 Syyriasta oli paennut jo kaksi miljoonaa ihmistä maan rajojen ulkopuolelle konfliktien vuoksi. (Tapiola 2013.) **Pakolaisstatus** tarkoittaa turvapaikan saamista Suomesta. Turvapaikan saamisen edellytys on myös se, että ei voi turvautua oman maansa suojeluun. Kiintiöpakolaisille myönnetään jo ennen Suomeen tuloa YK:n pakolaisjärjestön toimesta pakolaisstatus. Pakolaisstatuksen saaneilla on oikeus kuntapaikkaan ja työntekoon. (Suoranta 2011, 23; Martikainen & Tiilikainen 2008, 18.)

Vastaanottokeskus on asumisyksikkö, jossa turvapaikanhakija voi asua ilmaiseksi niin kauan kunnes hänen turvapaikkahakemus on käsitelty (Suoranta 2011, 19). Vastaanottokeskukset kuuluvat Maahanmuuttoviraston hallinnon alaisuuteen. Lokakuussa 2013 Suomessa oli vastaanottokeskuksia 20. Vastaanottokeskuspaikkakunnista Helsingin seudulla on kolme vastaanottokeskusta. Muita paikkakuntia ovat Konnunsuo, Kajaani, Kotka, Kristiinankaupunki (SPR), Lammi (SPR), Mänttä

(SPR), Oulu, Pudasjärvi, Rovaniemi, Kemi (SPR), Ruukki (SPR), Tampere (SPR), Turku (SPR), Punkalaidun (SPR) ja Vaasa. (Vastaanottokeskusten yhteystiedot 2013.) Edellä mainittujen vastaanottokeskusten lisäksi Oravaisissa ja Pietarsaareissa sijaitsevat vastaanottokeskukset. Oravaisten vastaanottokeskus perustettiin vuonna 1991 ja siellä on noin 200 paikkaa. Helmikuussa 2009 Oravaisten vastaanottokeskus perusti Pietarsaareen sivutoimipisteen 150 aikuiselle turvapaikanhakijalle sekä ryhmäkodin 14 yksin tulleelle lapselle. (Pietarsaaren Seudun kotouttamisohjelma 2010, 46, 59.)

Turvapaikanhakijalla on oikeus saada sosiaalipalveluja vastaanottokeskuksessa asuessaan, mikäli sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ne välttämättömiksi. Työhön kuuluu neuvontaa, ohjausta, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja muita tukitoimia. Sosiaalityön tavoitteena on ylläpitävää ja edistävää yksilöiden ja perheiden turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. Vastaanottokeskuksissa järjestetään myös opintotoimintaa, kuten suomen tai ruotsin kielen sekä tietotekniikan käytön opiskelua ja suomalaisen yhteiskunnan toimintatapoihin tutustumista. (L 17.6.2011/746; Turvapaikanhakijan asema Suomessa 2013.)

Oleskelulupa on määräaikainen tai pysyvä. Maahanmuuttoviraston lupaviranomaiset ratkaisevat maassa oleskelun tarkoituksen ottaen huomioon ulkomaalaisen antamat tiedot maahantulonsa tarkoituksesta. Pakolaisilla ja turvapaikan saaneilla on kolmannen maan kansalaisen EU -oleskelulupa ja se myönnetään ensin neljäksi vuodeksi. Oleskeluluvan osoituksesta annetaan oleskelulupakortti ja se on voimassa oleskeluluvan voimassaoloajan. Oleskelun luonteen osoitukseksi oleskelulupakorttiin merkitään kirjaintunnus. Jatkuvan oleskeluluvan kirjaintunnus on A, tilapäisen oleskeluluvan B, pysyvän oleskeluluvan P. **Perheenyhdistämistä** voi hakea henkilö, jolla on oleskelulupa Suomessa ja hänen perheensä on jäänyt Suomen rajojen ulkopuolelle. Perheenyhdistämistä hakevaa henkilöä kutsutaan perheenkokoajaksi ja hän tekee perhesidehakemuksen Maahanmuuttovirastolle. Perheenjäseneksi katsotaan Suomessa asuvan henkilön aviopuoliso sekä alle 18-vuotias naimaton lapsi. (L 30.4.2004/301.)

2.4 Naiset turvapaikanhakijoina

Pakolaisnaisia oli vuoden 2012 lopulla noin 7 miljoonaa kaikista maailman lähes 16 miljoonasta pakolaisesta (UNCHR Global Trends 2012, 3). Ilman kodin tai oman perheen ja suvun suomaan turvaa naiset ovat usein erityisen haavoittuvaisessa asemassa. He voivat kärsiä pitkän pakomatkan aikana ankarista olosuhteista, viranomaisten häirinnästä tai välinpitämättömyydestä sekä toistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vuosien ajan UNHCR on kehittänyt useita ohjelmia naisten tasa-arvoisesta turvaan pääsystä. Erityisesti on kiinnitetty huomiota naisten erityisryhmiin, joita ovat esimerkiksi raskaana olevat ja imettävät äidit, ikääntyneet sekä perheiden elättäjinä toimivat naiset. (Pakolaisnaiset, [viitattu 27.10.2013].)

Turvapaikan saanut nainen voi joutua uudessa kulttuurissa erilaiseen rooliin, mihin hän ei ole aikaisemmin tottunut. Hän on ehkä aikaisemmin kotimaassaan kotiäitinä hoitanut lapset ja perheen kodin käytännön asiat. Turvapaikan saanut aikuinen nainen onkin uuden asian edessä ja hänestä voi tulla enimmäistä kertaa elämässään opiskelija, kun hän aloittaa kotoutumiskoulutuksen. Myös uudessa maassa on odotuksia turvapaikan saajaa kohtaan. Hänen odotetaan jossain vaiheessa olevan työelämässä veronmaksajana, kun kotouttamisaika on ohitse. Erityisen vaikeaa voi sopeutuminen olla yksinhuoltajaäideille, jotka ovat yksin vastuussa perheen toimeentulosta ja hyvinvoinnista. (Novitsky & Alitolppa-Niitamo 2012, 8 - 10.) Säävälän (2011, 55) mukaan vuonna 2008 esimerkiksi virolaisten yksinhuoltajaäitien osuus oli 29 % ja somalialaisten noin 45 % kaikista ulkomaalaisista perheistä. Vastaava luku suomalaisten yksinhuoltajaäitien osalta samana vuonna oli 17 % kaikista perheistä.

Tiilikainen (2008, 273 - 274) toteaa, että esimerkiksi turvapaikan saaneiden naisten puoliso on voinut kadota kotimaassa sodan aikana. Huoli perheen elättämisestä ja ahdistus puolison menettämisestä ovat voineet lisätä äidin työtaakkaa ja väsymystä. Tämä voi heikentää halukkuutta käydä kodin ulkopuolella opiskelemasa. Rentel (2002, 52) on sitä mieltä, että perheenjäsenten välille voi aiheutua ristiiriitoja, jos äitiä ei tueta samalla tavoin kielen oppimisen suhteen kuin muita perheenjäseniä uudessa kotimaassa. Hän lisää, että kielen opettamista voidaan äideille järjestää muuallakin kuin oppilaitoksessa. Helsingissä tarjottiin aikoinaan

turvapaikansaaneille äideille ja heidän lapsilleen mahdollisuutta opiskella suomea päiväkodissa, jossa lapset olivat hoidossa. Vaikka koulutus kesti vain kolme viikkoa, siitä saatiin hyvää palautetta, koska äidit pääsivät pois kotoa oppimaan uusia asioita.

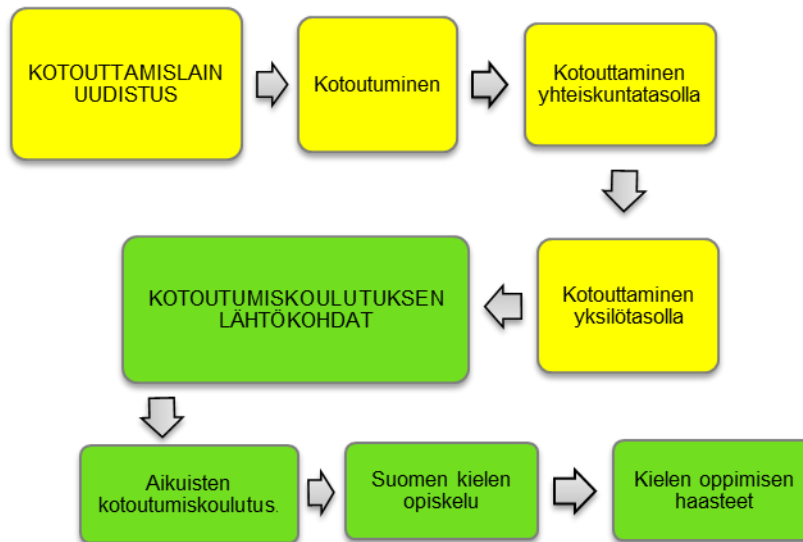
Talib ja Lipponen (2008, 94 - 95) toteavat, että turvapaikan saaneissa perheissä äidin asemaa arvostetaan ja pidetään tärkeänä. Näissä perheissä äiti yleensä jää kotiin huolehtimaan perheen lapsista ja taloudenhoidosta. Äiti on jo entisessä kotimaassaan voinut olla perheenjäsen, johon lapset turvautuvat enemmän kuin isäänsä. Naiset ovat voineet olla hyvinkin sinnikkäitä ja päättäväisiä, kun he ovat lähteneet pakoon kotimaan konflikteja. Toisinaan äidin kotiin jääminen voi aiheuttaa perheessä jännitteitä, kun on asetuttu asumaan uuteen kotimaahan. Kielitaidottomien äitien on vaikea pärjätä arkielämän tilanteissa kodin ulkopuolella asioissa ja tarvitsevat mahdollisesti lastensa apua. Tämä voi ahdistaa lasta, kun hän joutuu ottamaan liian ison vastuun perheen asioiden hoitajana.

Suomessa pyritään kannustamaan turvapaikanhakijoina ja pakolaisina tulleita naisia hakeutumaan koulutukseen ja töihin kodin ulkopuolelle. Tästä on esimerkkinä Vuoden pakolaisnainen kannustuspalkinto, jonka Suomen Pakolaisapu on vuodesta 1998 lähtien myöntänyt Suomessa asuvalle pakolaisnaiselle. Palkinnon tavoitteena on tukea pakolaisnaista omien tavoitteiden ja unelmien toteuttamisessa uudessa kotimaassa sekä tarjota kannustava esimerkki muille pakolaisille ja turvapaikanhakijoille. Vuonna 2014 Vuoden pakolaisnainen -kannustuspalkinto myönnettiin Pohjois-Irakin kurdialueelta tulleelle Kazhal Ali Ibrahimille. Hän tuli noin 20 vuotta sitten Suomeen pakolaisena ja työskentelee nyt Helsingin kaupungilla bus-sinkuljettajana, joka on miehinen ala. Hän kannustaa kaikkia pakolaisnaisia käymään koulua ja opiskelemaan kieltä, jolloin elämä helpottuu uudessa kotimaassa. Hän toteaa että ammatinvalinta ei jakaudu sukupuolen vaan oman mielenkiinnon ja tahdon mukaan. (Korhonen 2014.)

2.5 Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen kuvaus

Hirsjärvi ym. (2009, 140, 145) kirjoittavat, että opinnäytetyön ensimmäisiä vaiheita on teoreettisen viitekehyksen laatiminen. Opinnäytetyön teoriaosuutta voidaan

esittää sekä sanoin että muodostamalla kaaviokuva käsiteltävästä teoriaosuudesta, jolloin käsiteltävästä aiheesta muodostuu selkeämpi kokonaisuus. Esittelen tässä kappaleessa opinnäytetyöni teoreettista viitekehystä kuvion 1 avulla.

Kuvio 1. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelen ensimmäisenä kotouttamislain uudistusta sekä kotoutumisen ja kotouttamisen eroa. Yhteiskuntatason toimenpiteissä käsittelen valtion- ja kunnan kotouttamisohjelmaa sekä kuntapaikan saamiseen liittyvää problematiikkaa. Jonkin yhteisön asukkaaksi pääseminen on ensimmäinen vaihe ennen yksilötason kotouttamistoimenpiteitä ja kotoutumiskoulutuksen alkua.

Yksilötason toimenpiteiden jälkeen teoreettisessa viitekehyksessä on vuorossa kotoutumiskoulutuksen lähtökohdat. Tästä etenen tarkastelemaan aikuisille turvapaikanhakijoille suunnattua kotoutumiskoulutusta, suomen kielen opiskelua sekä kielen oppimiseen liittyviä haasteita. Näen tarpeelliseksi tarkastella teoriaosuutta tässä järjestyksessä, koska tällä tavoin kotouttamisen prosessi hahmottuu kokonaisuudessaan. Vuori (2012, 240) toteaa, että sosiaalialan ammattilaisen tulee osata lainsäädäntöä ja eri toimenpiteiden yhteyttä toisiinsa, koska tämä edistää turvapaikan saaneen henkilön kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

3 KOTOUTTAMISLAIN UUDISTUS

Saukkonen (2007, 30) toteaa, että jokaisella valtiolla on omat säännöt, joiden mukaan valtiossa toimitaan, eletään ja asutaan. Lainsäädäntö ohjaa myös Suomeen tulevia pakolaisia sekä turvapaikanhakijoita. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (L 9.4.1999/493) tuli voimaan vuonna 1999. Tavoitteena oli edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja tukea yksilöä saavuttamaan sellaiset tiedot ja taidot, joiden avulla yhteiskunnassa eläminen itsenäisesti tulisi mahdolliseksi. Lain tavoitteena oli myös taata turvapaikanhakijoiden välttämätön toimeentulo sekä huolenpito järjestämällä turvapaikanhakijoiden vastaanotto. Kotouttaminen tarkoittaa valtion ja kuntien viranomaisen tekemää ohjausta ja neuvontaa, että turvapaikansaaneet henkilöt saavat tietoonsa yhteiskunnalliset oikeutensa sekä velvollisuutensa. Kotoutumisella tarkoitetaan turvapaikanhakijan sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan, jolloin hän kykenee itsenäiseen elämään ja tekemään työtä. (Kotoutuminen 2013.)

Lainsäädäntöä on uusittu useaan otteeseen vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana. Uusi kotoutumislaki tuli voimaan 1.9.2011 alkaen ja se kumosi vuonna 1999 voimaan tulleen lain. Uuden lain tavoitteena on parantaa alkuvaiheen toimenpiteitä kotoutumisen edistämiseksi ja antaa turvapaikanhakijoille yhteiskuntatietoutta sekä neuvontaa kielikoulutukseen pääsyssä. Lain tarkoituksena on myös parantaa pakolaisten mahdollisuuksia päästä asumaan kuntiin entistä hallitummin. Uudistetun lainsäädännön avulla halutaan kiinnittää erityisesti huomiota naisten ja lasten kotouttamiseen, koska heidän katsotaan olevan haavoittuvimmassa asemassa yhteiskunnassamme. (L 30.12.2010/1386; Uusi kotouttamislaki 2011.)

3.1 Kotoutuminen

Lepola (2002, 11) toteaa, että kotoutumisesta ryhdyttiin puhumaan 1990-luvun loppupuolella. Vieraassa maassa asuvat vähemmistökulttuurit eivät eristäydy, syrjäydy ja sulaudu enemmistökulttuuriin, vaan integroituvat eli ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa enemmistökulttuurin kanssa säilyttäen kuitenkin oman kulttuuri-identiteettinsä. Mammon (2010, 12 - 13) ilmaisee asian eri tavalla. Hän toteaa, että

kotoutumisesta käytetään sanaa integroituminen, joka tarkoittaa yhdentymistä, eheytymistä ja tulemistä kokonaiseksi. Martikainen ja Tiilikainen (2008, 24 - 25) puolestaan toteavat kotoutumisen tarkoittavan sitä, että pakolainen on sopeutunut kotouttamistoimenpiteiden avulla suomalaiseen yhteiskuntaan ja omaksunut uusia tietoja, taitoja ja toimintatapoja.

Turtiainen (2012, 41) kertoo, että kotoutuminen on pääsääntöisesti kolmen vuoden oppimisprosessi, jonka aikana turvapaikanhakijan tai perheen elämässä tarvitaan monia erityistarpeita ja sosiaalista tukea. Hän lisää, että erityisesti nuorille ilman vanhempiaan kotoutuminen voi olla vaikeaa. Tämä johtuu siitä, että huoli vanhemmista ja sisaruksista kalvaa mieltä. Ajatukset voivat olla vanhassa kotimaassa, mutta kuitenkin uudessa yhteiskunnassa pitäisi opiskella kieltä, katsoa tulevaisuuteen ja opiskella ammatti. Tuen ja ohjauksen tarve korostuvat erityisesti silloin, kun asiakkaalla on huoli perheenjäsentensä turvallisuudesta Suomen rajojen ulkopuolella. Novitsky ja Alitolppa-Niitamo (2012, 16 - 17) toteavat, että kotoutuminen ei ole pelkästään turvapaikan hakijoiden harteilla, vaan suomalaistenkin tulee oppia elämään monikulttuurisessa yhteiskunnassa.

Säävälän (2008, 74) kokemuksen mukaan turvapaikan saaneilla voi olla pelkoja viranomaisia kohtaan heidän omassa kotimaassaan sattuneiden väkivaltaisten kokemusten vuoksi ja tämä hidastaa kotoutumista. Turtiainen (2012, 53) on sitä mieltä, että positiivinen asenne viranomaisia kohtaan edesauttaisi kotoutumista, koska tätä kautta yhteiskunnan toimintakulttuuri tulisi pakolaiselle tutuksi. Berg (2012, 29 - 30) on sitä mieltä, että kotoutumisen onnistumisen edellytyksenä ja yhteiskuntaan integroitumisena on turvapaikan saaneiden pääsy töihin tai opiskelemaan kielitaidon puutteesta huolimatta.

Aden (2009, 26, 32) kertoo olleensa ensimmäisiä somalialaisia, jotka tulivat Suomeen kaksikymmentä vuotta sitten turvapaikanhakijana. Hänen toteaa, että ajatus ja halu kotoutua voi saada alkunsa vasta sitten, kun on joku paikka johon voi asettua pysyvästi. Hän on kotoutunut suomalaiseen yhteiskuntaan, opiskellut itselleen ammatin ja hän käy töissä. Aden toteaa olevansa suomalainen eikä pidä itseään enää pakolaisena. Martikainen ja Tiilikainen (2008, 20) toteavat, että esimerkiksi pakolainen käsitteenä on kiistelty, koska se herättää kielenkäytössä erilaisia tunnelatauksia ja arvojärjestystä ihmisten välillä. He kertovat pakolaisten tiedustel-

leen, että kauanko pitää asua Suomessa, voidakseen sanoa olevansa suomalainen. Berg (2012, 17) toteaa, että pakolaisuuskäsitteestä tulisi luopua siinä vaiheessa, kun kotouttamisaika on päättynyt ja siirrytään kunnan normaalipalveluiden piiriin. Hän lisää, että pakolaiseksi puhutteleva loukkaa, sillä voihan olla niin, että ihminen on ollut jo vuosikymmeniä Suomessa ja hänellä on uusi elämä täällä.

3.2 Kotouttaminen yhteiskuntatasolla

Valtakunnan tasolla kotouttamistoimenpiteiden suunnittelua on pyritty tehostamaan, jonka vuoksi sisäasiainministeriön toimesta on laadittu Valtion kotouttamisohjelma. Vastuuhenkilönä on toiminut Lauri Ihalainen. Ohjelman erityisenä painopisteenä on maahanmuuttajataustaisten ihmisten työllisyyden parantaminen, työvoimahallinnon palveluita sekä kotoutumiskoulutusta kehittämällä. (Kotoutuminen 2013; Oivo 2012, 21.) Lakiin (L 30.12.2010/1386) perustuen myös kunnat joutuvat laatimaan kotouttamisohjelman. Kunnan kotouttamisohjelman avulla pyritään selkeyttämään palvelutoimintoja, joiden avulla turvapaikan saaneiden henkilöiden kotoutuminen yhteiskuntaan saa hyvän alun. Kotouttamislain mukaan kaikkien kuntien tulee laatia kotouttamisohjelma yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja Kansaneläkelaitoksen kanssa. Ohjelman kunnat voivat laatia yksin tai yhteistyössä useamman kunnan kesken.

Kunnan keskeinen tehtävä on edistää kunnan asukkaan hyvinvointia ja tarjota palveluita. Sen vuoksi kunnille on asetettu vastuu kotouttamisohjelman laadinnasta. Kotouttamiseen liittyvien palveluiden tarve on sosiaali- ja terveystoimen, sivistystoimen ja asuntotoimen palveluita. Myös työvoimahallinnon palvelut kuuluvat kotouttamiseen. (Virtanen 2002, 20 – 21.) Esimerkiksi Pietarsaaren seudun viisi kuntaa Pedersöre, Kruunupyy, Luoto, Uusikaarlepyy ja Pietarsaari ovat tehneet yhteisen kotouttamisohjelman. Ohjelman tavoitteena oli taata turvapaikan saaneiden elämänlaatu seudulla ja opastaa heitä lähialueen osallistumismahdollisuuksien löytämisessä. Lisäksi ohjelma kartoitti kuntien ja muiden alueen toimijoiden palveluita, mikä helpotti turvapaikansaaneiden parissa työskentelevien työtä. (Pietarsaaren seudun kotouttamisohjelma 2010, 5 - 6.)

Kotouttamisohjelman laadittuaan kunta voi saada valtiolta avustusta kuntapaikan saaneiden pakolaisten vastaanottamisesta aiheutuviin kustannuksiin. (L 30.12.2010/1386). Kuntastrategiatyöryhmän (2010, 3) mukaan Sisäasiainministeriö vastaa kunta-paikkojen valtakunnallisesta koordinoinnista ja ohjauksesta. Elinkeino- liikenne ja ympäristökeskukset (ELY) vastaavat sisäasiainministeriön asettamista tavoitteista, neuvottelemalla alueensa kuntien kanssa kuntapaikoista. Sisäasiainministeriön alainen Maahanmuuttovirasto ja ELY- keskukset ohjaavat turvapaikan saaneet siihen alueensa kuntaan, jonka kanssa se on tehnyt kuntapaikkasopimuksen. Kuntapaikkojen antaminen on vapaaehtoista kunnille. Turvapaikan saaneelle kuntapaikka tarkoittaa tasavertaista asumisoikeutta muihin kunnan asukkaisiin nähden (L 30.4.2004/301). Syyrian tilanteen vuoksi Sisäasiainministeriö on myöntänyt vuonna 2014 kunnille 20 000 euron bonuksen, mikäli ne antavat kuntapaikan 20 pakolaiselle (Moliis 2014).

ELY- keskus maksaa valtion varoista kunnille korvausta kuntapaikan antamisesta ja kotoutumista tukevan toiminnan, kuten kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä. Vuonna 2012 summa oli yli 7-vuotiaasta henkilöstä 2300 euroa vuodessa. Alle 7 -vuotiaasta korvaus oli 6845 euroa vuodessa. Toimeentulotuki korvataan kunnille täysmääräisenä. Kiintiöpakolaisten osalta korvausaika on neljä vuotta ja muulla tavalla turvapaikan saaneiden osalta kolme vuotta. (Pajunen 2012, 5 - 6.) ELY- keskus korvaa huomattavan korkeat sosiaali- ja terveysalan erityiskustannukset kunnille kymmenen vuoden ajalta. Korkeita kustannuksia voivat olla muun muassa pitkäaikainen vamma tai sairaus, ensi- ja turvakotisijoitukset, lastensuojelumenot tai vanhustenhuollon erityistoimenpiteet. Korvaukset kunta saa siitä lähtien kun turvapaikan saanut henkilö on rekisteröitynyt kunnan kirjoille. Korvauksia haetaan jälkikäteen ELY- keskukselta ja mukaan liitetään lääkärinlausunto tai sosiaalityöntekijän selvitys kustannuksista. (Pajunen 2012, 7, 10).

Kuntastrategiatyöryhmän muistion (2010, 4) mukaan kuntapaikan antamisesta saadut korvaukset eivät kata kotouttamiseen liittyviä menoja. Suuremmat kaupungit eivät esimerkiksi anna kuntapaikkoja, koska muuttoliike kasvukeskuksiin on lisääntynyt. Kunnilla ei ole myöskään riittävästi henkilöresursseja kotouttavaan työhön. Vuonna 2009 kunta-paikkojen tarve olisi ollut 2000, mutta paikkoja saatiin vain 1450. Bäckin (2013) mukaan tilanne on huonontunut vuoteen 2013 mennessä.

sä, sillä Suomeen saapui lokakuuhun 2013 mennessä ainoastaan 36 kiintiöpakolaista, johtuen kuntapaikkojen vähyydestä. Suomessa on 320 kuntaa, joista 72 on tehnyt sopimuksen pakolaisten vastaanotosta.

Myös Pietarsaaressa pohdittiin muutama vuosi sitten kuntapaikkojen myöntämistä. Lehtisen (2011) mukaan Itälän koulun 160 oppilaasta joka kolmas nuori on muuttanut maahan eri syistä. Itälän vararehtori Kaj Högdahl haluaisi uuden koulurakennuksen ja lisää henkilökuntaa eri kulttuureista tulleiden lasten opintojen tueksi. Vararehtori totesi, että lisää turvapaikan saaneita voitaisiin ottaa kuntaan siinä tapauksessa, mikäli kouluun saataisiin lisää henkilökuntaa. Hänen toiveensa oli saada kymmenen opettajaa, viisi terveydenhoitajaa, kaksi tai kolme lääkäriä, viisi tulkkia ja viisi sosiaaliohjaajaa. Jos tämä määrä saataisiin rekrytoitua työntekijöitä, kyettäisiin hoitamaan työt kaikkia tyydyttävällä tavalla.

3.3 Kotouttaminen yksilötasolla

Pietarsaaren seudun kotouttamisohjelmassa (2010, 49) todetaan, että turvapaikan saajan on rekisteröidyttävä maistraatissa ja hankittava KELA- kortti, kun oleskelulupa ja kuntapaikka on myönnetty. Tämän jälkeen on vuorossa alkukartoituksen tekeminen yhdessä turvapaikan saaneen henkilön kanssa. Kotouttamislain (L. 30.12.2010/1386) mukaan työ- ja elinkeinotoimisto vastaa alkukartoituksen tekemisestä, jos henkilö on työkykyinen. Kunta vastaa turvapaikan saaneen alkukartoituksesta, mikäli asiakas kuuluu toimeentulotuen piiriin. Alkukartoituksen tarkoituksena on selvittää kielitaito, aikaisempi koulutus ja yksilön sekä perheen palveluiden tarve. Kotoutumista edistävän asetuksen (L. 21.12.2011/1393) mukaan kunnille korvataan valtion varoista jokaisesta alkukartoituksesta 700 euroa, jos se järjestää alkukartoituksen sitä tarvitsevalle henkilölle. Maksun saamisen edellytyksenä on se, että alkukartoitus on vähintään kotoutumista edistävä alkuhaastattelu, joka tehdään kunnan omasta toimesta tai työ- ja elinkeinotoimiston palveluna.

Alkukartoituksen jälkeen on vuorossa kotoutumissuunnitelma. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma tehdään aina ensin vuodeksi, jonka jälkeen sitä tarkistetaan. Kunta ja työ- ja elinkeinotoimisto tekevät yhteistyötä laatimalla suunnitelman yhdessä turvapaikan saaneen kanssa. Kotoutumissuunnitelma-aika kestää norma-

listi kolme vuotta. Heikon pohjakoulutuksen tai lukutaidottomuuden vuoksi aikaa voidaan pidentää kestämaan viisi vuotta. (L 30.12.2010/1386.) Kotoutumissuunnitelman tavoitteena on hahmottaa turvapaikan saaneen osaaminen ja eritystaidot, jotta kotoutumiskoulutukseen tai työhön ohjaaminen olisi helpompaa. Kun kotouttamissuunnitelma on tehty, turvapaikan saaneen henkilön pitäisi tietää, mitä kotouttamistoimenpiteet pitävät sisällään. Samalla hänen toivotaan oppivan ymmärtämään omat vastuunsa ja oikeutensa suomalaisessa yhteiskunnassa. (Uusikylä, Tuominen, Reuter & Mäkinen 2005, 19.)

Kotoutumissuunnitelmassa sovitaan turvapaikan saaneen henkilön tai perheen kotoutumista edistävistä toimenpiteistä. Suunnitelmaan kirjataan tarvittavat kielikurssit, työvoimapolitiittiset toimenpiteet, työharjoittelu, työelämävalmennus, kuntoutus, ammatinvalinnan ohjaus ja näihin rinnastettavat toimet. Suunnitelma on henkilökohtainen, mutta sen sisältö riippuu myös pakolaisperheen tilanteesta ja tarpeista. Kieltäytyminen suunnitelman teosta tai osallistumisesta sovittuihin toimenpiteisiin johtaa kotoutumistuen alentamiseen. (Hämäläinen & Sarvimäki 2011.)

Työttömäksi ilmoittautunut turvapaikan saanut henkilö on oikeutettu työttömyyspäivärahaan, joka on kotoutumistukea. Kotoutumistuen suuruus kuukausitasolla on noin 698 euroa, ilman lapsikorotuksia. Alaikäisistä lapsista maksetaan lapsikorotusta, joka on yhdestä lapsesta 5,24 euroa. Kahdesta lapsesta korotus on 7,69 euroa ja kolmesta tai sitä useammasta lapsesta yhteensä 9,92 euroa päivältä. Kotoutumistuesta ja mahdollisesta lapsikorotuksesta maksetaan 20 prosenttia veroa. Koulutuksen aikana maksetaan lisäksi verotonta kulukorvausta, joka on 9 euroa läsnäolopäivältä. (L.30.12.2010/1386; Työttömän maahanmuuttajan tuet 2013; Kulukorvaus 2013.)

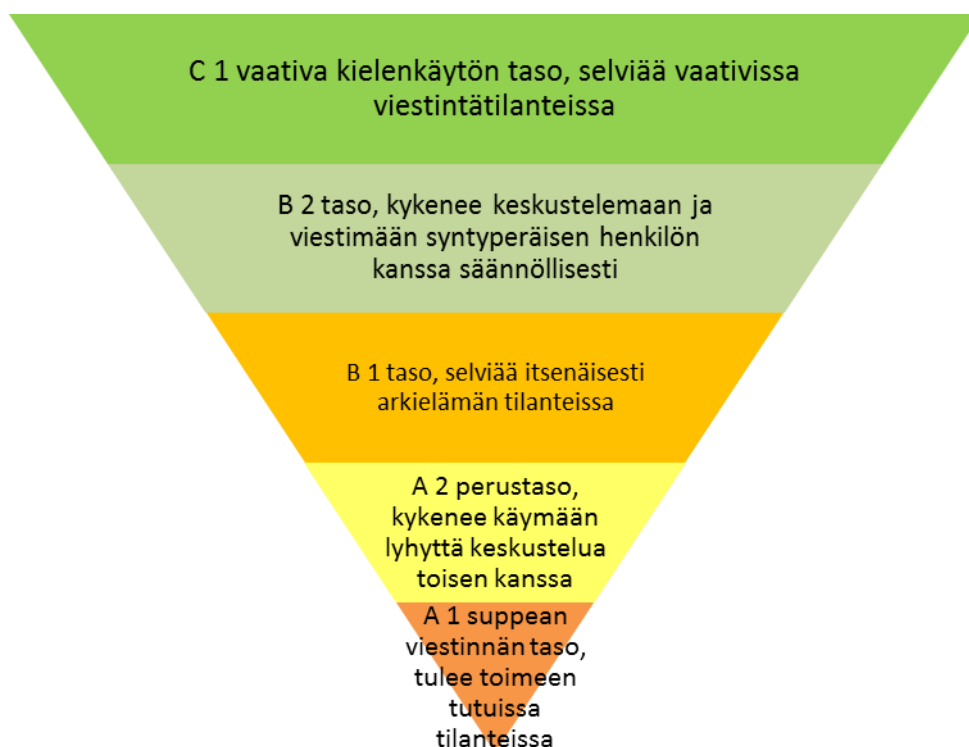
Suokonaution (2008, 76, 79) mukaan turvapaikan saaneella henkilöllä on monia tapaamisia eri viranomaisten kanssa maahantulon yhteydessä. Tästä johtuen tapaamiset kotoutumissuunnitelmia tekevien viranomaisten kanssa jäävät irrallisiksi kohtaamisiksi. Turvapaikan saanut ei välttämättä tiedä, että kyse on kotoutumissuunnitelman tekemisestä. Käytännössä kotoutumissuunnitelmiin on kirjattu tarve opiskella suomen kieltä ja ammatti, jota halutaan opiskella. Kotoutumissuunnitelmista on usein puuttunut pohdinnat siitä, että miten näihin tavoitteisiin päästäisiin.

Virtanen (2002, 21) toteaa, että turvapaikan saaneet henkilöt ovat eri kulttuureista tulleita ja heillä on erilaiset lähtökohdat ja tavoitteet elämässään. Kotoutumissuunnitelman laatiminen yhteistyössä kunnan ja työvoimahallinnon kanssa katsotaan lisäävän yksilön ja hänen perheensä aktiivista osallistumista ja halua kotoutua. Suunnitelman laadinnassa asiakas ja perhe asettavat tavoitteita itselleen ja viranomaiset kirjaavat ne toimenpiteet, joita kotoutumisen tueksi sovitaan järjestettäväksi. Virtanen lisää, että työllistyminen edesauttaa yksilöä kotoutumisessa yhteiskuntaan. Tämä edellyttää riittävää kielitaitoa, joten kotouttamisen tärkeimpänä vaiheena pidetään kotoutumiskoulutusta, jossa kieltä opiskellaan.

4 KOTOUTUMISKOULUTUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Kotouttamislain piiriin kuuluvat turvapaikansaaneet henkilöt ovat oikeutettuja pääsemään kotoutumiskoulutukseen. Lainsäädännön mukainen aikuisten kotoutumiskoulutus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena koulutuksena, josta vastaa ELY- keskus. Työ- ja elinkeinotoimisto ohjaa turvapaikan saaneen henkilön työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena toteutettavaan kotoutumiskoulutukseen. (L. 30.12.2010/1386.)

Kotoutumiskoulutuksen aika määräytyy opiskelijan lähtötilanteen mukaan. Kotoutumiskoulutus voi kestää enimmillään 60 viikkoa ja yksi opintoviikko on noin 35 tuntia. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on se, että kielitaito kehittyisi vähitellen tasolta toiselle koulutuksen edetessä. Suomen kielen taitotasoiksi määritellään viisi eri tasoa (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen ...2012, 11, 53). Kuvion 2 avulla konkretisoin kielitasoja.

Kuvio 2. Kielitasot

Ensimmäinen taso A1 on suppean viestinnän taso, jolloin tullaan toimeen tutuissa tilanteissa. Toinen taso on A2 taso, jolloin henkilö kykenee välittömään sosiaali- seen kanssakäymiseen perustasolla ja käymään lyhyttä keskustelua toisen kans- sa. Jos ihminen kykenee selviämään arkielämässä itsenäisesti, hän on B1 tasolla. Mikäli kielenoppija kykenee viestimään ja selviämään säännöllisesti syntyperäisen ihmisen kanssa hän on B2 tasolla. Jos ihminen selviää monissa vaativissa kielen- käyttötilanteissa, hän on tavoittanut C1 tason. Kotoutumiskoulutuksen kielellisenä tavoitteena on, että maahanmuuttaja saavuttaa suomen kielessä toimivan perus- kielitaidon B 1, jolloin hän selviää itsenäisesti arkielämän tilanteissa. (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen...2012, 53 – 54; Nissilä & Tani 2007, 109.)

4.1 Kotoutumiskoulutus aikuisille

Kotoutumiskoulutuksena oppivelvollisuusiän ylittäneelle turvapaikan saaneelle henkilölle järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetusta. Tarvittaessa opetetaan luku- ja kirjoitustaitoa, jos niissä ilmenee puutteita. Opetus, joka edistää työelä- mään ja jatkokoulutukseen pääsyä, kuuluu kotoutumiskoulutukseen. Lisäksi opete- taan yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia. Tani (2007, 28) toteaa, että kotouttamiskoulutukseen, joka on suunnattu luku- ja kirjai- tustaidottomille, kuuluu viisi opintokokonaisuutta. Nämä ovat suomen tai ruotsin kieli, arjentaidot ja elämänhallinta, yhteiskunta- ja kulttuuritietous, sekä työelämä- valmiudet ja opiskeluvalmiudet.

Opetushallituksen mukaan vuoden 2012 opetussuunnitelma sisältää suomen tai ruotsin kielen opintoja, viestintä- ja tietotekniikantaitojen, yhteiskuntatiedon ja työ- elämätaitojen sekä kulttuurin opetusta. Lisäksi opintoihin voidaan sisällyttää va- paasti valittavia opintoja. Viestintätaitojen opiskeluilla tarkoitetaan arjen taitojen opiskelua, jolloin keskitytään siihen, että aikuinen turvapaikan saanut henkilö ky- kenee ilmaisemaan itseään arjen eri tilanteissa ja keskustelemaan muiden ihmis- ten kanssa. Työelämätaitojen opinnot sisältävät suomalaisen työlainsäädäntöön ja työelämän käytäntöihin liittyviä perusasioita sekä ohjausta ja neuvontaa liittyen työnhakuun ja työllistymiseen. Työelämätaitojen opiskelun aikana tutustutaan

konkreettisesti suomalaiseen työelämään työharjoittelun avulla. (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen...2012, 23 – 24, 31, 33)

Yhteiskuntatiedon tuntien aikana opiskellaan suomalaisen yhteiskunnan perusrakenteiden ja peruspalveluiden tuntemusta. Tavoitteena on se, että opiskelija saa riittävät tiedot ja taidot kyetäkseen toiminaan suomalaisen yhteiskunnan aktiivisena ja tasa-arvoisena kansalaisena. Opintojen avulla kotoutumiskoulutusta käyvä henkilö perehdytetään tietämään mitä oikeuksia ja velvollisuuksia hänellä on suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä. Kulttuuritiedon opintojen avulla kotoutujaa opetetaan tiedostamaan suomalaisen kulttuurin normeja ja arvoja suhteessa omaan kulttuuriin. Valinnaisiin opintoihin puolestaan voidaan sisällyttää opintoja, jotka tukevat opiskelijan persoonallista kasvua, työllistymistä tai jatko-opintoihin pääsyä. Valinnaisia opintoja voivat olla esimerkiksi taide- ja liikuntaopinnot, erilaisia ammatin vaatimia todistuksia kuten esimerkiksi hygieniapassi, trukkikortti tai työturvallisuuskortti. (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen...2012, 35, 37 - 38.)

Tanin (2007, 26 – 27) mukaan luku- ja kirjoitustaidottoman henkilön kanssa tehdään alkukartoitus oppilaitoksessa, kun hän aloittaa kotoutumiskoulutuksen. Työ- ja elinkeinotoimistossa tehdään myös alkukartoitus turvapaikan saaneelle henkilölle, kun hän ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi. Sen vuoksi alkukartoitus nimityksenä aiheuttaa sekaannusta kotouttamiskoulutusta aloittavien keskuudessa. Oppilaitosten alkukartoituksella kerätään tietoa, jonka avulla suunnitellaan opiskelun käytännön toteutusta ja tehdään henkilökohtainen opetussuunnitelma opiskelijalle. Alkukartoituksen avulla kyetään paremmin määrittelemään myös oppijan tarvitsemat taidot, jotta hän kykenisi elämään ja asumaan itsenäisesti Suomessa. Yleisesti ottaen aikuisella kartoitetaan ensisijaisesti luku- ja kirjoitustaidon tasoa sekä opiskelutaitoa, jolloin oikeanlaiseen opiskeluryhmään ohjaaminen olisi helpompaa

Tani (2007, 30) toteaa, että oppilaitos tarvitsee kotoutumiskoulutukseen osallistuvan henkilön käytännön taidoista ja taustoista tietoja. Kun tietoa opiskelijasta on riittävästi, koulutus voidaan suunnitella parhaalla mahdollisella tavalla. Sen vuoksi esimerkiksi kotoutumissuunnitelma, joka on laadittu työ- ja elinkeinotoimistossa, tulisi siirtää kotoutumiskoulutusta järjestävälle oppilaitokselle. Yhteistyötä oppilait-

tosten, työ- ja elinkeinotoimiston sekä kunnan välillä tulisikin kehittää entisestään. Tämä hyödyntää kaikkia osapuolia ja ennen kaikkea kotoutumiskoulutusta aloittavaa opiskelijaa. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman (2012, 9) mukaan opettajien tulee laatia kotoutumiskoulutusta aloittavan henkilön kanssa henkilökohtainen opetussuunnitelma. Opiskelijan osaaminen ja lähtötaso selvitetään koulutustarpeen arvioimiseksi. Koulutuksen järjestäjän tulee ottaa toiminta-alueensa eli kunnan kotouttamisohjelma huomioon suunnitellessaan koulutusta.

Pöyhönen, ym. (2010, 76) toteavat tutkimuksessaan, että kotoutumiskoulutuksenkin aikana, ei pelkästään alkuvaiheessa, kotoutuja tarvitse arkipäivän asioiden hoidossa ja eri virastoissa asioimiseen neuvontaa (guidance) tai syvällisempää pitkäjänteistä ohjausta (counselling), jota opettajat antavat kotoutumiskoulutuksen alettua. Mikäli ohjaustoiminta olisi keskitetty asiantuntijatietoon, jäisi opettajille enemmän aikaa tehdä opetustyötä. Tämä säästäisi pitkällä aikavälillä kustannuksia kielen oppimisen ja kotoutumisen nopeutuessa.

Opetushallituksen suositus on, että kotoutumiskoulutusta tulisi antaa myös kotiäideille, vanhuksille ja aikuisille, jotka eivät kuulu työvoimaan. (Uusikylä ym. 2005, 21.) Säävälän (2008, 72) mukaan esimerkiksi Kosovosta 1990-luvulla tulleet pakolaiset ovat tällä hetkellä keski-ikäisiä ja heidän lapsensa ovat käyneet peruskoulun ja ammattiopinnot Suomessa. Erityisesti perheiden äidit ovat jääneet kotoutumiskoulutuksen ulkopuolelle hoitaessaan lapsia kotona. Tällöin suomen kielen taito on voinut jäädä oppimatta ja äidit ovat syrjäytymisuhan alla.

Suokonaution (2008, 84) mukaan iäkkäämmät turvapaikan saaneet ovat usein sitä mieltä, että eivät jaksakaan opiskella kieltä, koska se vaatii voimavaroja. Tutkimusten mukaan turvapaikanhakijat asettavat vanhuuden rajaksi 40 vuoden iän. Toiset iäkkäimmistä ovat voineet käydä jo useita kielikoulutuksia läpi. Tämä on lisännyt uupumusta, koska oppimisen voi joutua aloittamaan aivan alusta. Lisäksi uuden oppiminen on työlästä erityisesti silloin, jos ei ole oppinut jo lapsena lukemaan tai kirjoittamaan omalla äidinkielellään.

4.2 Suomen kielen opiskelu

Sergejeffin (2007, 109) mukaan suomen kielen opinnot on jaettu kuullun ymmärtämiseen, lukemiseen, lukemisen ymmärtämiseen ja kirjoittamiseen. Opiskelut aloitetaan puheesta, sillä suullisen taidon oppiminen on ensisijaisen tärkeää ennen kuin oppii kirjoittamaan. Vähitellen puhumisen rinnalla ryhdytään harjoittelemaan lukemista sekä kirjoittamista. Tärkeintä ei tässä vaiheessa ole kielioppi, vaan sanojen opiskelu ja arkielämän tilanteista selviäminen. Lukemisessa ja luetun ymmärtämisen ollessa kyseessä opetellaan lukusuuntaa, isoja ja pieniä kirjaimia sekä ääntämistä.

Kekäläinen (2007, 137) toteaa, että Suomessa asui vuonna 2007 vajaat 1500 luku- ja kirjoitustaidotonta aikuista maahanmuuttajaa. Tani (2007, 27 - 28) kirjoittaa, että opiskelijoissa on primaarilukutaidottomia, jolloin henkilö ei osaa kirjoittaa tai lukea edes omalla äidinkielellä. Sekundaarilukutaidottomia taas ovat sellaiset henkilöt, joille latinalaiset aakkoset ovat vieraita, mutta he osaavat lukea ja kirjoittaa omalla äidinkielellä. Sergejeffin (2007, 36 - 37) mukaan lukutaito on laaja käsite, eikä se ole pelkästään lukemisen ja kirjoittamisen osaamista. Lukutaito viittaa vain lukemiseen ja sen vuoksi englanninkielinen sana literacy on moniulotteisempi, koska se sisältää myös laskutaidon, suullisen kielitaidon ja arkitaitoja. Opetussuunnitelman mukaan tavoitteena on oppia peruslukutaidot, jolloin opitaan sana- ja lausetason lukemisen lisäksi tekstinlukutaitoa. Luku- ja kirjoitustaidottomilla henkilöillä kirjalliset taidot eivät yleensä yllä tälle tasolle, vaan jäävät heikommiksi.

Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu (1991, 37) mukaan maahanmuuttaja pysyy eriarvoisessa asemassa valtaväestöön nähden, jos hänellä ei ole valtaväestön käyttämää kielitaitoa. Bourdieu on sitä mieltä, että kielitaidon oppiminen on myös yksilön elämänhallinnan kannalta tärkeää. Kun kieltä on opittu, kyetään pärjäämään taloudellisesti omin avuin, luottamus oman elämän koossa pitämiseen säilyy ja yksilö tuntee elävänsä hyvää elämää. Talib ja Lipponen (2008, 106) lisäävät, että kielitaidon oppimiseen voi mennä jopa kuudesta seitsemän vuotta, jos on hidas oppimaan. Uutta kieltä oppii parhaiten, jos kuulee puhuttavan sitä päivittäin. Myös kanssaihminen asenteen vaikuttavat kielen oppimiseen tai aikaisempi äidinkieli. Suomen sukulaiskieltä, kuten viroa puhuvan, on helpompaa omaksua suomen kieli kuin esimerkiksi afrikkalaistaustaisen henkilön. Myös kieltä opiskelevan henki-

lön iällä on merkitystä, sillä nuorempana maahan tulleet ovat enemmän valtaväestön kanssa tekemisissä jo pelkästään oppivelvollisuuden johdosta. Maahantulon alkuvaiheessa kielenoppiminen voi olla nopeampaa ja hidastuu ajan kuluessa. Tämä johtuu siitä, että aktiiviset kotouttamistoimenpiteet maahantulon ensimmäisinä vuosina auttavat maahantulijaa osallistumaan kieliopintoihin.

Rentel (2002, 52) toteaa, että uuden kielitaidon oppimisessa ei tapahdu kehitystä, jos ei osaa lukea ja kirjoittaa edes omalla äidinkielellä. Aikuiset voivat hävetä lukutaidottomuuttaan. Tämä on johtanut siihen, että on voitu asua Suomessa jopa kymmenen vuotta, oppimatta kuitenkaan suomenkieltä. Kotouttamisaika on umpeutunut vuosia sitten ja ihminen on menettänyt toivonsa töihin pääsystä eikä usko enää omiin kykyihinsä. Hän lisää, että silloin kielitaitoiset turvapaikan saaneet olisivat hyviä avustavina työntekijöinä lukutaidottomien kursseilla.

Talib ja Lipponen (2008, 107) toteavat, että perhesiteillä sekä sosiaalisilla suhteilla on suuri vaikutus kielen oppimiselle. Perheen lapset saavat ystäviä koulussa ja tätä kautta solmitaan molemminpuolisia ystävyysuhteita perheiden kesken. Tämä auttaa aikuisia pääsemään perheiden keskeiseen toimintaan mukaan ja solmimaan sosiaalisia suhteita valtaväestöön kuuluvien kanssa. Kielen oppiminen ei välttämättä kiinnosta turvapaikan saanutta henkilöä, jos hänellä on tunne siitä, että häntä ei hyväksytä yhteisön jäseneksi.

4.3 Kielen oppimisen haasteet

Krooks-Sorri (2007, 15 - 16) toteaa, että aikuinen luku- ja kirjoitustaidoton henkilö ei ole oppinut teoreettiseen opiskeluun. Kielen opettamisessa pitäisi painopiste olla toiminnassa ja tekemällä oppimisessa. Positiivisilla oppimiskokemuksilla on myös merkitystä, sillä motivaatio opiskella kasvaa, kun huomaa selviävänsä arkielämän tilanteista itsenäisesti. Jokaisella on myös erilainen oppimistyyli. Audititiivinen oppija oppii kieltä, ääniä ja äänenpainoja kuuntelemalla. Luokan taustamelu voi häiritä tällaista opiskelijaa keskittymään. Kinesteettinen oppija kirjoittaa ja piirtää paperille ja opiskelijan on vaikea istua hiljaa, koska kehon liikkeet auttavat häntä keskittymään opittavaan aiheeseen. Visuaalinen oppija oppii, kun hänelle näytetään kuvia opetuksen tukena.

Jos aikuinen luku- ja kirjoitustaidoton on ensimmäistä kertaa elämässään koulussa oppijana, se tuo omat haasteensa oppimiselle. Luku- ja kirjoitussuunnan ymmärtäminen on edellytys oppimiselle. Tämän lisäksi opiskelija ei ole tottunut oppimaan näköhavaintojen perusteella eikä hän kykene hahmottamaan asioita visuaalisesti. Tämä aiheuttaa silmien nopeaa väsymistä. Luku- ja kirjoitustaidottomalle aikuiselle opiskelijalle itsenäinen opiskeleminenkin ja kotitehtävien tekeminen voi olla vierasta. Tämän vuoksi opettajan tulisi aloittaa tehtävän tekeminen yhdessä opiskelijan kanssa varmistuakseen, että opiskelija on ymmärtänyt tehtävänannon. Aikuisella oppijalla voi olla puutteita kuuntelemisen taidossa sekä luokkatovereiden kunnioittamisessa mikä vaatii myös kärsivällistä harjoittelua. (Krooks-Sorri 2007, 19 - 20.)

Koivumäen (2007, 151 - 152) mukaan pakolaistaustaisilla henkilöillä voi olla useita oppimiseen liittyviä esteitä. Ne voidaan jakaa yleisiin oppimisvaikeuksiin, lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksiin, tarkkaavaisuushäiriöihin ja hahmottamiseen liittyviin vaikeuksiin. Yleisiin oppimisvaikeuksiin luetaan henkilökohtaisesta elämästä johtuvat vaikeudet, jotka johtavat keskittymisen häiriintymiseen. Monilla luku- ja kirjoitustaidottomilla opiskelijoilla voi olla taustallaan hyvinkin traumaattisia kokemuksia, jotka ovat esteenä oppimiselle. Kuntouttavien menetelmien avulla ja luovilla käytännönläheisillä menetelmillä, yhteistyössä eri verkostojen kanssa, kyettäisiin paneutumaan paremmin esteiden raivaamiseen. Tämä ei kuitenkaan ole nykykäytännön mukaan mahdollista Suomessa. Kuntouttamisen järjestelmä on kaavamainen ja jähmeä. Käytännön menetelmistäkin on vähän tietoa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää turvapaikansaaneiden naisten sekä opettajien kokemuksia kotoutumiskoulutukseen liittyvästä suomen kielen opiskelusta. Tavoitteena on saada näkemys siitä, millä menetelmillä suomen kieltä opetetaan henkilöille, joilla on vähäiset taidot lukea tai kirjoittaa omalla äidinkielellään tai taitoa ei ole ollenkaan. Lisäksi tarkoituksena on saada kokonaiskuva kotouttamisen toimenpiteistä yhteiskunta- ja yksilötasolla, joka tapahtuu ennen kotoutumiskoulutuksen alkua. Teemahaastatteluun osallistui viisi turvapaikan saanutta naista, jotka olivat käyneet kotoutumiskoulutusta vuodesta neljään vuotta. Tämän lisäksi haastattelin kahta opettajaa, joilla oli usean vuoden työkokemus kotoutumiskoulutuksesta ja suomen kielen opettamisesta.

5.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Hirsjärven ym. (2009, 140, 164) mukaan tutkimusmenetelmä valitaan sen jälkeen, kun opinnäytetyön tekijällä on selvillä tutkittava aihe. Tutkimus voi olla luonteeltaan kvantitatiivista tai kvalitatiivista. Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus tehdään lomakehaastatteluna suurelle joukolle, koska aineiston tarkoitus on esittää tilastollista tietoa tutkittavasta aiheesta. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata todellista elämää kokonaisvaltaisesti. Tavoitteena on saada selville todelliseen elämään perustuvia kokemuksia haastatteleamalla ihmisiä. Valitsin tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen. Tavoitteeni oli saada kokemukseen pohjautuvaa tietoa kotoutumiskoulutuksesta sekä koulutukseen liittyvästä suomen kielen opiskelusta, keskustelemalla haastateltavien kanssa tämän opinnäytetyön kysymyksiin liittyvistä teemoista.

Työkokemukseeni pohjautuen tiesin, että haastatteluun suostuneet turvapaikan saaneet naiset olivat eri tasoilla kielitaidon suhteen. Joutuisin mahdollisesti selvittämään heille joitakin kysymyksiä haastattelun aikana ja palaamaan vastaamatta jääneisiin kysymyksiin. Tiittula ja Ruusuvuori (2009, 11) kutsuvat haastattelua puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi, jos kysymyksillä ei ole tiettyä järjestystä. Kysymyksiä voidaan myös tarkentaa tarvittaessa, mikäli haastateltava ei ymmärrä

kysymyksen asettelua. Haastattelutilanne on luonteeltaan keskusteleva. Strukturoitu haastattelu puolestaan tarkoittaa sitä, että kysymykset esitetään kaikille samoilla kysymyksillä, samassa järjestyksessä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) mukaan haastattelun hyvänä puolena on sen joustavuus. Keskustelun aikana voidaan toistaa ja tarkentaa kysymyksiä, jolloin haastateltava ymmärtää, mitä kysymyksillä tarkoitetaan. Lomakehaastattelussa tällaista mahdollisuutta ei ole.

Hirsjärvi ym. (2009, 210) toteavat, että haastattelut voidaan tehdä yksilö- tai ryhmähaastatteluna. Näitä haastattelumuotoja voidaan käyttää samassa tutkimuksessa, toisiaan täydentävinä. Päätin suorittaa turvapaikan saneiden naisten osalta haastattelut yksilöhaastatteluina. Pelkoni oli, että mikäli olisin tehnyt haastattelut ryhmähaastatteluna, alimmalla kielitasolla olleet henkilöt eivät ehkä olisi saaneet omaa ääntään kuuluviin. Paremminkin suomen kieltä osanneet henkilöt olisivat voineet kertoa vuolaammin omista kokemuksistaan ja ryhtyneet tulkeiksi heikoimmin kieltä osaaville. Tämä olisi voinut vaikuttaa tutkimustulosten luotettavuuteen.

Hirsjärven ym. (2009, 207) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voi heikentää, jos haastateltava kokee haastattelutilanteen uhkaavana tai pelottavana. Haastattelun tekijälle halutaan olla mieliksi, eikä uskalla sanoa omaa mielipidettään totuudenmukaisesti. Näin voi tapahtua erityisesti silloin, jos haastateltava on eri kulttuurista lähtöisin oleva henkilö kuin haastattelija. Olin tutustunut turvapaikan saaneisiin naisiin jo aikaisemmin työni kautta. Tämä oman arvioni mukaan osaltaan lisäsi keskinäistä luottamusta välillemme ja naiset uskalsivat sanoa mielipiteensä arkailmatta. Rastas (2009, 90) lisää, että samaa sukupuolta olevalle henkilölle on helpompaa kertoa vaikeistakin asioista.

Tutkimukseen osallistuneita kahta opettajaa haastattelin ryhmähaastatteluna. Aluksi hieman jännitin, että miten suoriudun ryhmähaastattelusta ja saanko riittävästi opetuksen näkökulmasta aineistoa. Haastattelu sujui kuitenkin luontevasti ja keskustelimme vilkkaasti kotoutumiskoulutuksesta ja suomen kielen opettamisesta. Koin, että molemmat opettajat olivat tasa-arvoisessa asemassa, sillä he kertoivat vuorotellen omista kokemuksistaan ja näkemyksistään liittyen opinnäytetyön aiheeseen. Hirsjärvi ym. (2009, 211) toteavat, että ryhmähaastattelun etuna on se, että tutkittavasta aiheesta saadaan tietoa samanaikaisesti ja esiin voi nousta kehittämisideoita. Hyvänä puolena voi pitää myös sitä, että haastatteluun osallistuneet

henkilöt voivat auttaa väärinymmärrysten korjaamisessa. Ryhmähaastatteluun osallistuvia henkilöitä saisi olla haastateltavana korkeintaan kaksi tai kolme kerrallaan. Litteroitaessa haastatteluaineistoa, äänet voivat sekoittua jos haastatteluun osallistuneita on enemmän kuin kolme mukana samanaikaisesti. Litterointi tarkoittaa nauhoitetun aineiston kirjoittamista sanasta sanaan.

5.2 Aineiston kerääminen

Aineiston keräämiseen saadaan tutkimustietoa kahdesta eri lähteestä, joita kannattaa käyttää hyväkseen. On olemassa sekä arkitietoa, että tutkimuksesta saatua tietoa. Arkitieto on hiljaista tietoa, jota syntyy joka päivä arkielämän eri tilanteissa esimerkiksi työkokemuksen tai omakohtaisten kokemusten kautta. Tutkimustietoa saadaan sen ammattialan ihmisiltä, joilla on vankka kokemus tutkittavan tieteen alalta. Muita tutkimustiedon lähteistä ovat kirjat ja aikaisemmin tehdyt tutkimukset. Internetistä saatujen tutkimusten luotettavuus tulee selvittää ennen kuin käyttää niitä. (Hirsjärvi ym. 2009, 18 – 19.)

Ennen opinnäytetyön aineiston keräämistä ryhdyin työstämään opinnäytetyötä tekemällä opinnäytetyön suunnitelman huhtikuun 2013 lopulla. Sain hyväksynnän opinnäytetyön suunnitelmasta ohjaavalta opettajalta toukokuussa 2013, jonka jälkeen keskustelin vielä tarkemmin opinnäytetyöstäni lähiesimieheni kanssa. Tämän jälkeen kirjoitimme kirjallisen sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä, jossa Kokkotiö-säätiö toimii yhteistyötahona. Hirsjärvi ym.(2009, 23) toteavat, että ennen tutkimuksen alkamista tulee pyytää lupa tutkimukseen osallistuvilta yhteistyötahoilta sekä tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä.

Ryhdyin keräämään teoriaan pohjautuvaa aineistoa opinnäytetööhön osallistumalla Seinäjoella pidettyyn Kielimuurin tuolle puolen -seminaariin 11.6.2013 (Virta-laakso 2013). Seminaarien luennoilla käsiteltiin maahanmuuttajien kielen ja kulttuurin opetusta. Näin sain käsityksen kotoutumiskoulutuksesta ja kielen opiskeluun liittyvistä ohjeistuksista sekä kielitasoista ja lisäksi löysin uusia kirjallisia lähteitä tutkittavasta aiheesta. Pohdin teemahaastatteluun tulevia kysymyksiä. Tavoitteenani oli saada turvapaikan saaneilta naisilta tietoa heidän Suomeen tulonsa alkuvaiheista, koska opinnäytetyöni yksi tavoitteista oli selkeyttää itselleni alkuvai-

heen kotouttamisen toimenpiteitä. Lisäksi toivoin saavani turvapaikan saaneilta naisilta taustatietoja heidän aikaisemmista opinnoistaan. Eri lähteitä luettuani olin päässyt käsitykseen, että aiemmilla oppimiskokemuksilla on vaikutusta kielen oppimiseen. Toinen tavoitteeni oli saada tietoa kielen oppimisen eri menetelmistä. Pyrkimyksenä oli saada esiin haastateltavien henkilöiden toiveita kotoutumiskoulutuksen ja kielen oppimisen suhteen.

Vähitellen opinnäytetyön teoriaosuus täydentyi eri lähteitä lukemalla ja teema-haastattelurunko (LIITE 1) muotoutui siihen vaiheeseen, että sain opinnäytetyön ohjaajalta hyväksynnän suorittaa haastattelut. Hirsjärvi ym. (2009, 177, 181 – 182) toteavat, että aineistoa voidaan kerätä asiakkaan sekä ammattihenkilöstön näkökulmasta, sillä näin saadaan tutkittavasta aiheesta monipuolinen näkökulma. Koska laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus saada ymmärrystä tutkittavasta aiheesta, aineiston keräämiseen voi sisältyä yksi tai useita haastatteluita. Aineistoa pidetään riittävänä, kun haastatteluiden edetessä samat asiat alkavat kertautua, toisin sanoen tapahtuu saturaatio.

Hirsjärvi ym. (2009, 23) kirjoittavat, että tutkimukseen osallistuville henkilöille tulee perehdyttää tutkimuksen menetelmät sekä kertoa mitä missäkin vaiheessa tulee tapahtumaan. Haastateltaville tulee myös kertoa salassapitosäädökset. Rastas (2009, 99) lisää, että mitä erilaisemmista lähtökohdista haastateltava ja haastattelija ovat, sitä tärkeämpää on saada haastateltavat ymmärtämään mitä opinnäytetyö ja siihen liittyvät kaikki työvaiheet tarkoittavat käytännössä. Kesäkuun alussa 2013 pidin informaatiotilaisuuden turvapaikan saaneille naisille opinnäytetyöstäni ja sen aiheesta. Informaatiotilaisuudessa kerroin naisille tavoitteistani saada kattavasti tietoa suomen kielen oppimisen kokemuksista oppilaiden sekä opettajien näkökulmasta. Tämä puolestaan auttaisi minua kehittymään ammatillisesti ja kykenisin ohjaamaan ja tukemaan maahanmuuttajia paremmin kielen oppimisen suhteen työpajaympäristössä.

Osa turvapaikan saaneista naisista, joilla suomen kielen taito oli kehittyneemmällä tasolla, toimivat informaatiotilaisuuden aikana tulkkeina. Näin pyrin varmistamaan sen, että kaikki ymmärsivät kertomani asiat. Puhuin turvapaikan saaneille naisille haastatteluiden nauhoittamisesta ja litteroinnin merkityksestä. Korostin sitä, että osallistuminen olisi vapaaehtoista ja kerroin, että en tule missään vaiheessa ilmai-

semaan heidän nimiään tai syntyperäänsä opinnäytetyön tekemisen aikana. Kerroin, että haastattelumateriaali olisi vain minun käytössäni ja hävittäisin aineiston työn valmistuttua. Naiset olivat kuitenkin mielissään siitä, että halusin kuulla heidän mielipiteitään kielen oppimisen kokemuksista ja he suostuivat mielellään haastateltaviksi.

Haastattellessani turvapaikan saaneita naisia totesin, että teemahaastattelurungon (LIITE 1) kysymyksistä kotoutumissuunnitelma, elämänhallinta ja yhteiskuntaoppi olivat vaikeita käsitteitä. Osa kertoikin, että eivät tienneet mitä ne tarkoittavat käytännössä, joten jouduin tarkentamaan heille näitä kysymyksiä. Oppimisen kokemuksista, koulunkäynnistä sekä suomen kielen opettamiseen liittyvistä toiveista naiset kertoivat minulle vuolaasti. Haastattelut kestivät lyhimmillään tunnin ja pisimmillään noin puolitoista tuntia. Hirsjärven ym. (2009, 206, 211) mukaan puolen tunnin haastatteluja pidetään lyhyinä, eikä niitä kannattaisi ryhtyä tekemään. Tällöin olisi parempi turvautua kyselylomakkeisiin. Kattava aineisto saadaan kasaan, kun haastattelu kestää tunnista kahteen tuntia.

Saadakseni vielä opetuksen näkökulman opinnäytetyöni aineistoon, otin kolmeen kotoutumiskoulutusta järjestävän oppilaitokseen yhteyttä puhelimitse elokuun 2013 alkupuolella. Kysyin mahdollisuudesta haastatella opettajia opinnäytetyötäni varten. Tämän jälkeen lähetin vielä kirjallisen saatekirjeen kouluille opinnäytetyötäni koskevasta aiheesta sähköpostitse (LIITE 2). Mukaan liitin myös tutkimuskysymykset, että opettajat voisivat tutustua niihin etukäteen. Yhteydenottojen ja sähköpostiviestittelyn jälkeen varmistui, että saisin haastateltavakseni kaksi opettajaa. Haastatteluissa käyttämäni teemahaastattelurunko (LIITE 1) oli sama, mitä käytin turvapaikan saaneiden naisten kanssa. Opettajien haastattelukysymykset koskivat vain kotoutumiskoulutusta ja suomen kielen opiskelua sekä kotoutumiskoulutuksen kestoa. Tarkoitukseni oli haastatella opettajia yksilöhaastatteluna. Sovimme kuitenkin paikan päällä siitä, että haastattelu suoritettaisiin ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelu kesti noin puolitoista tuntia. Tämän jälkeen opettajat pyysivät minut opettajanhuoneeseen kahville ja esittelivät minulle koulun muun henkilökunnan. Koululla käynnistä ja haastattelusta jäi hyvä mieli. Henkilökunta oli erittäin ystävällistä. Vielä kahvipöydässäkin haastattelun ulkopuolella keskustelimme

opinnäytetyöni aiheesta vilkkaasti. Opettajilta sain myös lisää vinkkejä lähdemateriaalien lukemiseen.

5.3 Aineiston analyysi

Hirsjärvi ym. (2009, 221) toteavat, että analyysivaiheessa tutkijalle muodostuu käsitys siitä millaisia vastauksia on löytynyt tutkimuskysymyksiin. Tällöin tutkimuksen tekijälle selviää myös se, miten kysymykset olisi ollut parempi asettaa. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa analyysia tehdään koko tutkimuksen tekemisen ajan, samanaikaisesti aineiston keräämisen kanssa. Haastatteluaineiston järjestämisen jälkeen voidaan tietoja täydentää, esimerkiksi ottamalla haastateltaviin vielä yhteyttä.

Haastatteluiden jälkeen kirjoitin saamani nauhoitetun aineiston sanalliseen muotoon. Olisin voinut litteroida vain osan tekstistä, mutta päädyin litteroimaan kaikki haastattelut sanasta sanaan, koska olen kokematon tutkimuksen tekijänä. Tämä opinnäytetyö on ensimmäinen tutkimukseni. Litteroitua tekstiä tuli useita kymmeniä sivuja. Kaikkien haastatteluiden litterointiin kului noin 35 tuntia, joten pidin sitä suuritoisena vaiheena. Pidin opettajien ryhmähaastattelun litterointia hieman hitaampana kuin yksilöhaastattelujen litterointia. Jouduin kelaamaan ryhmähaastattelun nauhoitetta useita kertoja edestakaisin. Kuuntelemalla nauhoitetta useaan otteeseen, halusin varmistaa tehneeni litteroinnit oikein. Hirsjärvi ym. (2009, 222) toteavat, että litterointi on tavallisempi tapa toimia kuin päätelmien tekeminen suoraan nauhoista. Litterointi voidaan tehdä koko aineistosta tai eri teemojen mukaan valikoidusti.

Litteroinnin jälkeen ryhdyin analysoimaan aineistoa vaiheittain käyttämällä apuna teemahaastattelurunkoa (LIITE 1). Etsin asettamiini kysymyksiin vastauksia käymällä vuoron perään kaikki litteroimani haastattelut lävitse, kysymys kerrallaan. Kirjasin ylös haastateltavien vastauksia ja laitoin vastauksen perään kirjain ja numerokoodin, joka oli litterointilomakkeessa. Tällä tavoin etenemällä etsin ja löysin haastateltavien vastauksia teemahaastattelurungon kysymyksiin. Etsiessäni samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia litteroidusta tekstistä, minulle muodostui vähi-

tellen käsitys siitä, miten suomen kieltä opetetaan ja opitaan, kun kyseessä on luku- ja kirjoitustaidoton turvapaikanhakija.

Alasuutarin (2011, 39 - 40) mukaan laadulliseen tutkimukseen sisältyy kaksi vaihetta, jotka ovat havaintojen pelkistäminen ja kysymysten ratkaiseminen selittämällä. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto lajitellaan ja yhdistetään litteroidusta tekstistä, valitsemalla tutkittavaan aiheeseen olennaisesti liittyviä seikkoja. Tätä kutsutaan laadulliseksi sisällön analyysiksi. Laadullisen tutkimuksen selittämisen vaiheessa viitataan aikaisempiin tutkimuksiin ja opinnäytetyön aihetta käsittelevään kirjallisuuteen, kerrottaessa omista havainnoista. Hirsjärvi ym. (2009, 224) puolestaan toteavat, että laadullista sisällönanalyysiä ja päätelmien tekoa käytetään analyysimenetelmänä silloin, kun pyritään ymmärtämään käsiteltävää aihetta.

Hirsjärven ym. (2009, 230) mukaan tulosten analysointi ei yksin anna vastauksia tutkittavasta aiheesta. Tuloksista pitäisi kyetä laatimaan synteesejä. Synteesi tarkoittaa yhden tai useamman asian yhdistämistä. Synteesit keräävät yhteen pääseikat ja antavat selkeät vastaukset asetettuihin kysymyksiin. Tutkimuskysymyksiin pitäisi löytyä analyysin jälkeen olennaiset vastaukset. Opinnäytetyön johtopäätökset perustuvat laadittuihin synteeseihin. Johtopäätöksissä tulisi pohtia, saatujen tutkimustulosten merkitystä tutkimusalueella. Lisäksi pitäisi pohtia tutkimustulosten laajempaa yhteiskunnallista merkitystä.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hirsjärvi ym. (2009, 23 - 24) toteavat, että tutkimustyön tekemiseen on sääntöjä, joita on syytä noudattaa. Tällöin puhutaan tutkimusetiikasta. Vastuu eettisesti kestävien sääntöjen noudattamisesta on yksin tutkimuksen tekijällä, mikä on vaativa tehtävä. Tutkimuksen tekijän tulee kunnioittaa kaikkia tutkimukseen liittyviä osapuolia hyvän tieteellisen käytännön mukaan. Tieteelliselle tutkimukselle asetettujen vaatimusten mukaan tutkimuksen tekijän tulee olla rehellinen, huolellinen ja tarkka tulosten tallentamisessa sekä esittämisessä. Tutkimuksen tekemisessä noudatetaan avoimuutta ja tulokset voidaan julkaista muiden luettavaksi. Muiden tutkijoiden töitä kunnioitetaan eikä pidetä omina. Tutkimus on tehty suunnitteluvaiheesta lähtien yksityiskohtaisesti aina raportointiin ja julkaisuun asti. Raportointi-

vaiheessa tulee olla huolellinen, että yksittäisiä tutkimukseen osallistuneita henkilöitä ei kyetä tunnistamaan tekstin perusteella.

Hirsjärven ym. (2009, 26) mukaan tutkimuksen tekemiseen liittyy erittäin vahvasti etiikan peruskysymykset oikeasta tai väärästä. Tieteellistä tutkimusta tehdessä tulee noudattaa eettisesti hyvää käytäntöä, joka ei loukkaa ketään osapuolia. Ennen tutkimuksen alkamista tulee lupa pyytää yhteistyötaholta sekä tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä. Ennen kuin aloitin opinnäytetyön suunnittelun, keskustelin yhteistyötahoni Kokkotyö-säätiön lähiesimiehen kanssa opinnäytetyöni aiheesta. Hän piti opinnäytetyöni aihetta hyvänä ja ajankohtaisena. Tämän jälkeen tein opinnäytetyön suunnitelman. Kun suunnitelma oli hyväksytty ohjaavan opettajan toimesta, allekirjoitimme sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä sekä tutkimusluvasta.

Hirsjärvi ym. (2009, 23) toteavat, että tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä tulee perehdyttää tutkimuksen menetelmät, mitä missäkin vaiheessa tulee tapahtumaan. Hänelle tulee myös kertoa salassapitosäädökset. Tutkimukseen osallistuvilta henkilöitä tarvitaan suostumus tutkimukseen osallistumisesta eikä ketään voida pakottaa siihen. Heille tulee selvittää tutkimuksen tekemisen eri vaiheet. Ennen haastattelun aloittamista tulee vielä varmistaa, että haastateltava on ymmärtänyt saamansa informaation.

Pidin seikkaperäisen informaatiotilaisuuden turvapaikan saaneille naisille opinnäytetyön tekemisestä. Tilaisuudessa kerroin opinnäytetyöstäni ja sen tavoitteista. Kerroin heille opinnäytetyön tekemisen eri vaiheet. Erityisen tarkasti kerroin haastatteluiden tekemisestä ja nauhoittamisen merkityksestä. Opinnäytetyö ja litterointi olivat käsitteinä vaikeita. Näiden selventämiseen sain tulkkausapua informaatiotilaisuuteen osallistuneilta turvapaikan saaneilta naisilta, jotka olivat kielitaidoltaan kehittyneemmällä tasolla. Informaatiotilaisuudessa kerroin myös, että aineisto jää vain minun käyttööni. Kerroin myös sen, että tulen hävittämään kaiken keräämäni aineiston opinnäytetyön valmistuttua.

Mennessäni haastattelemaan opettajia koululle, kerroin myös heille opinnäytetyön tekemisen eri vaiheet. Olin lähettänyt jo aiemmin saatekirjeen (LIITE 2) sähköpostilla opettajille sekä heidän lähijohtajalleen, missä kerroin, että haastattelut teh-

dään nimettöminä ja luottamuksellisesti. Samanaikaisesti olin lähettänyt teema-haastattelurungon (LIITE 1) kysymykset heille. Tapaamisen alussa tähdensin vielä sitä, että aineisto on vain minun käytössäni ja tulen hävittämään aineiston opinnäytetyön valmistuttua. Kerroin myös heille, että haastattelut tehdään luottamuksellisesti ja nimettöminä. Ennen haastatteluiden tekemistä sain myös kirjallisen luvan opettajien lähijohtajalta haastatteluiden suorittamiseen koululla.

Työssäni olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman tuoreita lähteitä, koska maahanmuuttoon ja turvapaikan hakuun liittyvä tieto muuttuu koko ajan. Olen käyttänyt opinnäytetyössäni kirjallisia- ja verkkolähteitä. Verkkolähteitä on saatavissa runsaasti. Olen kiinnittänyt huomiota siihen, että ne perustuvat asiantuntijuuteen ja sisältävät ajantasaista tietoa. Hirsjärvi ym. (2009, 113 – 114) kirjoittavat, että lähdemateriaalia valitessaan tutkimuksen tekijään tulee olla lähdekriittinen. Hyvää kirjallista lähdemateriaalia on, jos henkilö on tehnyt useita julkaisuja tai esiintyy muiden asiantuntijoiden lähdeviitteissä. Tällöin hän on arvostettu ja tunnettu sosiaalialan piireissä. Opinnäytetöissä tulisi käyttää mahdollisimman uutta tietoa, koska vanhemmalla tiedolla ei ole suurta merkitystä uuden tiedon rinnalla. Tutkimuksen tekemisessä pitää käyttää alkuperäisiä lähteitä, sillä usein lainatuissa teksteissä asiasisältö on voinut muuttua oleellisesti. Verkkolähteitä käytettäessä on syytä noudattaa erityistä varovaisuutta ja tarkistaa, että lähteen julkaisut perustuvat asiantuntijuuteen. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on tavoitella tutkittavasta aiheesta todenperäisyyttä, joten työ tulee tehdä puolueettomasti ilman tekijän omia kannanottoja.

Hirsjärvi ym. (2009, 26) toteavat, että tutkimuksen tekijän tulee pohtia koko opinnäytetyön tekemisen ajan eettisiä kysymyksiä ja oltava rehellinen toimitessaan. Kun luetaan toisten tekemiä tutkimuksia ja käytetään niitä omassa opinnäytetyössä, tulee muistaa lähdemerkintöjen käyttö. Lähdeviitteistä tulee selvittää, mikä on toisen henkilön kirjoittamaa tekstiä ja mikä on omaa. Tällä tavoin vältetään plagioimasta eli lainaamasta luvattomasti toisten tekstejä. Työn raportointi ei saa olla harhaanjohtavaa. Kun tutkimuksen tekijä tekee havaintoja, hänen tulee olla varovainen tekstin muokkauksessa, että tulokset eivät vääristy.

Analysoidessani keräämääni aineistoa, luin samalla opinnäytetyöni teoreettista viitekehystä. Tein vertailuja teorian ja todenperäisen kokemuksen välillä. Tällä ta-

valla huomasin, että teoriaosuudesta löytyi samankaltaisuuksia, kun vertasin niitä tutkimuskysymysteni vastauksiin. Täydensin analysoinnin aikana edelleen opinnäytetyön teoriaosuutta, koska haastatteluista ilmeni asioita, joita en kirjoittamastani teoriaosuudesta löytänyt. Tarkensin analyysivaiheessa toista pääkysymystä lopulliseen muotoonsa. Sain kuitenkin vastauksia kaikkiin asettamiini teemahaastattelurungon (LIITE 1) kysymyksiin. Mikäli joku toinen haastattelisi samoja henkilöitä saman teemahaastattelurungon mukaan, vastaukset olisivat lähes samansuuntaisia. Tähän perustuen pidän opinnäytetyöni tuloksia pätevinä. (Hirsjärven ym. 2009, 231) mukaan tutkimusta voidaan pitää pätevänä eli validina, jos tutkimus antaa vastaukset juuri niihin kysymyksiin mihin on haluttu.

Tutkimustuloksia esitellessäni olen lisännyt haastateltavien omasanaista kerrontaa mukaan, tavoitteena luotettavuuden lisääminen. Hirsjärvi ym. (2009, 231) toteavat, että tutkimuksen lukija pohtii työn luotettavuutta, joten kaikissa töissä tutkimusta tulee arvioida eri näkökulmista. Jos arvioidut tulokset ovat samanlaiset eri henkilöiden tekemänä, tutkimusta voidaan pitää luotettavana. Laadullinen tutkimus on luotettava, kun tutkija kertoo selvästi ja totuudenmukaisesti tutkimuksen toteuttamisen kaikista vaiheista. Tutkimuksen tuloksiin sisällytettyä litteroitua tekstiä on syytä olla mukana, näin luotettavuus korostuu ja tutkimuksesta tulee mielenkiintoinen luettava. Tutkimuksesta tulee selvästi ilmetä, mikä on henkilöiden kertomusta ja mikä on tekijän omaa tulkintaa.

Haastatteluiden kautta saamani materiaalit ovat olleet vain omassa käytössäni. Olen arkistoinut kaikki haastattelumateriaalit kansioihin, joten ne eivät ole yleisesti nähtävillä. Haastatteluissa ei myöskään ole käytetty yksittäisen henkilöiden nimiä, vaan olen käyttänyt numeroituja koodeja. Saatuani opinnäytetyöni valmiiksi, tulen hävittämään kaiken keräämäni kirjallisen aineiston silppuamalla ne. Tämän lisäksi hävitän nauhoitteet sekä poistan tietokoneeni tiedostot, jotka sisältävät litteroidut tekstit ja opinnäytetyöhön liittyneet sähköpostiviestit. Toimitan kirjallisen version opinnäytetyöstä kaikille opinnäytetyöhön osallistuneille osapuolille. Informoidessani opinnäytetyöhöni liittyviä osapuolia, sain luvan julkaista työn sähköisessä muodossa. Tällä tavoin sen tuloksista voi olla hyötyä laajemminkin.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Käsittelen tässä kappaleessa tutkimuksesta saamiani tuloksia. Tulososio pohjautuu teoreettiseen viitekehykseen ja teemahaastattelurungon teemoihin (LIITE 1). Opinnäytetyötä varten keräsin aineistoa haastatteleamalla 5 turvapaikan saanutta naista sekä 2 opettajaa. Kaikilla oli omakohtaista kokemusta kotoutumiskoulutuksesta ja suomen kielen opiskeluista.

Haastattelut suoritin turvapaikan saaneiden naisten osalta yksilöhaastatteluna ja opettajien ryhmähaastatteluna. Tulokset esittelen tutkimuskysymyksittäin. Tutkimustuloksissa tarkastelen limittäin turvapaikan saaneiden naisten sekä opettajien kokemuksia ja näkemyksiä suomen kielen opiskelusta kotoutumiskoulutuksessa. Olen elävöittänyt tutkimustuloksia, liittämällä tekstiin haastattelemini henkilöiden suoria lainauksia. Suorissa lainauksissa N1 – N5 tarkoittaa turvapaikan saaneita naisia. Opettajien suorat lainaukset olen merkinnyt O1 ja O2:lla.

6.1 Taustatiedot

Haastattelemani opettajat olivat toimineet opetustehtävissä useiden vuosien ajan oppilaitoksessa, jossa järjestettiin kotoutumiskoulutusta. Opiskelijoita oli ollut useista kymmenistä eri maista työ- ja elinkeinotoimiston kustantamassa työvoimapolitiittisessa koulutuksessa. Kotoutumiskoulutukseen oli myös avoimia hakuja, jota kautta opiskelijat pääsivät kouluun. Opiskelijoiden pohjakoulutuksissa oli suuria vaihteluita. Osalla opiskelijoista oli yliopiston tutkinto takana ja toisilla taas ei ollut kokemusta yhtään koulunkäynnistä eikä heillä ollut luku- ja kirjoitustaitoa.

Toiset hakee meille itse, meillä on suuri vaihtelu opiskelijoiden kesken. Meillä on 34 eri kansalaisuutta täällä koulussa. Toiset ovat käyneet yliopistokoulutusta ja toiset kirjoittavat hitaasti. (O 1)

Turvapaikan saaneet naiset olivat käyneet työllisyyspoliittista kotoutumiskoulutusta kahdesta neljään vuotta eri paikkakunnilla Suomessa. Naiset olivat iältään 35 - 51 vuotta. Osa naisista oli saapunut Suomeen kiintiöpakolaisena tai perheen yhdistämisen kautta. Yli puolet naisista oli hakenut turvapaikkaa Suomesta saavuttuaan

maahan omin neuvoin ilman perhettään. Haastatteluhetkellä kaikki naiset asuivat vuokra-asunnoissa, joko yksin tai perheensä kanssa. Elämisen he kustansivat itse kotoutumis- sekä asumistuen turvin.

Ensin yksin lapsi Suomi. Sitten kaksi vuotta ja minä äiti ja lapset Suomi. Sosiaali autta, sitten äiti ja kaikki lapset asuu sama. Nyt Kela maksaa rahaa. (N 4)

Lentokoneella tulin Suomeen yksin. Ensimmäinen Helsinki, Vantaa poliisi. Sitten minä vastaanottokoti. Sitten positiivi (oleskelulupa) ja sosiaali etsi pakolainen asunto. Sitten minä vuokraa asunto. Nyt minä saa Kela rahaa. (N 5)

Suurin osa naisista kertoi asuneensa lapsuutensa maalla, mutta muuttaneensa aikuistuttuaan kaupunkiin. Kaksi naista kertoi käyneensä peruskoulutyypisessä koulussa, jossa oli opetettu äidinkieltä sekä matematiikkaa. Toinen heistä oli käynyt lähes kymmenen vuotta koulua ja toinen kertoi käyneensä muutaman vuoden. Molemmat olivat oppineet lukemaan ja kirjoittamaan koulussa. Vähemmän koulua käynyt kertoi oppineensa vain vähän luku- ja kirjoitustaitoa. Kolme naisista kertoi, että eivät olleet lapsuudessaan käyneet lainkaan koulua. He eivät olleet saaneet muullakaan tavalla opetusta, eikä heillä ollut luku- ja kirjoitustaitoa. Muutama naisista oli työskennellyt kaupassa myyjänä perheen perustamisen jälkeen.

Olen asunut aina isossa kaupungissa ja kävin joka päivä koulua melkein kymmenen vuotta. Minulla ei ammattia, mutta olin myyjä pienessä kaupassa. (N 1)

Minä pieni, kotimaassa ei koulu. Isä kuollut, minä pieni. Koulu maksaa, ei rahaa koulu. (N 2)

Minä pieni, vain vähän koulu. Minä koulu, vähän kirjoittaa ja matematiikka. Minä ei töissä, minä kotirouva, hoitaa lapsia kotona. (N 3)

6.2 Kotouttaminen yhteiskunta- ja yksilötasolla

Kaikki haastatteleman turvapaikan saaneet naiset olivat asuneet Suomeen tulonsa jälkeen ensimmäiset kuukaudet vastaanottokeskuksissa eri puolilla Suomea. Asuminen vastaanottokeskuksissa oli kestänyt lyhimmillään viisi kuukautta ja pi-

simmillään puolitoista vuotta. Eräs naisista oli asunut kolmessa eri vastaanotto-keskuksessa. Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen kahden kuukauden kuluttua oli löytynyt kuntapaikka ja sitä kautta oma vuokra-asunto. Vastaanottokeskuksessa asumisen aikana oli järjestetty suomen kielen opetusta, mutta osa kertoi kaivanneensa sitä enemmän. Yksi naisista kertoi aloittaneensa suomen kielen opiskelut kahden kuukauden kuluttua siitä, kun oli tullut Suomeen. Eräs naisista kertoi, että olisi kaivannut vastaanottokeskuksessa asuessaan suomen kielen opettamisen lisäksi enemmän tekemistä, sillä aika kävi pitkäksi. Hän tiesi, että Suomen lainsäädännön mukaan oleskelulupaa odottaessa ei ole mahdollisuutta aloittaa suomen kielen opintoja kotoutumiskoulutuksessa.

Ensin asua Suomessa yksi paikka (vastaanottokeskuksessa) kuusi kuukautta. Suomea vain vähän opetettu, koko aika 20 päivää. Opetettu kaksi päivää viikko, kolme tuntia päivä. Sitten vaihetta (vaihdettiin vastaanottokeskusta) ja asua kolme kuukautta. Sitten muuttaa uusi paikka (uuteen vastaanottokeskukseen) ja asua seitsemän kuukautta. Sitten positiivi (oleskelulupa) ja kaksi kuukautta asua vielä (vastaanottokeskuksessa). Sitten muuttaa oma asunto. (N 3)

Kaksi kuukautta asua ja sitten kouluun, joo. Tule bussi aamulla ja illalla takaisi. Yhdeksän kuukautta asua vastaanottokeskus ja sitten muuttaa oma asunto. (N 2)

Yli vuosi minä asua vastaanottokoti, ei saanut oleskelulupa. Vain vähän opettaa suomi, yksi viikko ja yksi tai kaksi päivä. Se ei ole paljon. Pitää odottaa vain vuosi, ei ole työtä, ei ole mitään. Ei kouluun ei mitään, laki sanoo näin. Kun minä sain oleskelulupa, odottaa kaksi kuukautta, sitten sain oma asunto ja hakia kouluun. (N 1)

Kukaan haastattelemistani turvapaikan saaneista naisista ei tiennyt, mitä tarkoittaa alkukartoitus tai kotoutumissuunnitelma. Yksi naisista ei osannut kertoa, kuka häntä auttoi kouluun hakemisessa, koska hänen kielitaitonsa ei riittänyt kysymyksen ymmärtämiseen. Hän oli käynyt kotoutumiskoulutusta kaksi vuotta. Muut naiset kertoivat, että työ- ja elinkeinotoimiston virkailija oli auttanut heitä kouluun hakemisessa. Tämän vuoksi työvoimavirkailijoiden työtä arvostettiin. Kouluun oli soitettu ja kysytty mahdollisista vapaista opiskelupaikoista. Eräessä tapauksessa työ- ja elinkeinotoimistosta virkailija oli lähettänyt kirjeen koululle. Kaikki naiset tiesivät, että koulunkäynnin tarkoituksena on oppia suomen kieltä, mutta muista oppiaineista heillä ei ollut tietoa.

En tiedä mitä tarkoittaa (alkukartoitus tai kotoutumissuunnitelma). Kaikki oli niin uutta ja kieli ja asioita paljo ja papereita. Mitä nämä paperit kaikki on, ei tiedä. Sitten työtoimiston ihminen auttoi hakia kouluun. Minä ei ymmärtää suomea, kun meni työtoimistoon. Minä ei osaa suomea, koska vain vähän opetettu. Paljon asioita, yksi minun maalainen auttoi. Vähän minä puhuin englantia, ei suomea. Minä kouluun oppia suomen kieli, muuta ei kerrottu. (N 1)

Ei tiedä, minä sosiaali ja työtoimisto tehdä paperi (alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma). Työtoimiston ihminen kysy haluanko kouluun oppia kieli kun ei osaa lukea ei kirjoittaa. Minä haluan koulu. Kaikki henkilötieto koneelle, hän soittaa opettajalle. Sitten koulu alkaa. (N 5)

Ei tiedä, ei, ei papereita (alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma). Työtoimiston ihminen tulee sosiaali. Paljon papereita, kirje kotiin, sitten koulu syksyllä. Työtoimiston ihminen hyvä ihminen. (N 4)

Opettajat kertoivat, että toisinaan työ- ja elinkeinotoimiston virkailijat ottavat yhteyttä kouluun, opiskeluiden hakuajan umpeuduttua. Työ- ja elinkeinotoimiston kanssa tehdään yhteistyötä kielen ja kulttuurin opettamisen suhteen. Opettajat ovat puolestaan yhteydessä työ- ja elinkeinotoimistoon jos he huomaavat, että oppilaalla on oppimisvaikeuksia tai muita ongelmia opiskelujen suhteen. Työvoimavirkailijoiden kanssa keskustellaan myös opiskelijan koulutuksen jatkamisesta, mikäli ilmenee siihen tarvetta. Kotoutumissuunnitelmien tiedot eivät kuitenkaan välity opettajille työ- ja elinkeinotoimistosta. Toisinaan tiedon puutetta pidettiin ongelmallisena, koska oletuksena oli että tulevalla oppilaalla on luku- ja kirjoitustaitoa, eikä sitä sitten ollutkaan.

Me olemme osittain, kielen ja kulttuurin opetukseen takia (yhteistyössä). TE-toimisto suunnittelee yhdessä kunnan kanssa (alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma) Sitten TE- toimisto kysyy, voitteko ottaa hänet ja hänet teille opiskelemaan. Se on sitten ongelma, kun he tulevat meidän kouluun, niin oletamme että he osaavat kirjoittaa. (O1)

Sitten me ollaan työvoimatoimistoon yhteydessä, jos me huomataan, että joku tarvii vielä lisää aikaa. (O 2)

Toinen opettajista kertoi, että heillä on terveydenhoitaja oppilashuollossa, mutta koulukuraattorillekin olisi tarvetta. Hän kertoi, että maahanmuuttajataustaisilla henkilöillä on monenlaisia avuntarpeita, joita kaikkia ei heti huomaa. Hän kertoi,

että menee jonkin aikaa ennen kuin opettajan ja opiskelijan välille syntyy luottamusta. Vasta sitten kun luottamuksellinen suhde on syntynyt, opiskelijat uskaltavat avautua ja kertoa ongelmistaan. Hyvinvoinnin ja elämänhallinnan tuen kannalta toiveena olisi ollut saada kouluun koulukuraattorin palveluita, mutta siihen ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia.

Sitten kun niille tulee se luottamus ja ne voi kertoa ja avautua, jos niillä on joku ongelma. Mutta se on niin hirveän vaikea tietää alussa. Kaikkea ei aina huomaa. Sitten me voidaan tietysti auttaa niitä, kun meillä on terveydenhoitaja täällä ja sitä kautta ne voi saada apua. Mutta tarvetta olisi kyllä koulukuraattorille, mutta se on rahasta kiinni.
(O 2)

6.3 Suomen kielen opiskelu

Opiskelujen aloittaminen. Halusin saada vastauksia siihen, että mistä suomen kielen opettaminen aloitetaan jos luku- ja kirjoitustaitoa on vähän tai sitä ei ole ollenkaan. Opettajat kertoivat, että opetus aloitetaan hyvin yksinkertaisista asioista: aivan kuin opettaisi pikkulasta puhumaan. Kuvien näyttäminen ja yksittäisten sanojen opettelu ovat alkuvaiheen hyviä käytäntöjä kielen opiskelussa. Lisäksi jokapäiväisten fraasien sanominen, kuten aamulla kouluun tultaessa hyvän huomenen sanominen on hyvä keino oppia kieltä. Toisinaan opetuksessa käyttöön otetaan jopa elekieltä. Puheen opettamista ensi vaiheessa pidettiin tärkeämpänä kuin kirjoittamisen opettamista. Turvapaikan saaneista naisista kaikki olivat samaa mieltä, että ensin pitää opetella puhumaan ja vasta tämän jälkeen tulee kirjoitustaidon opettelu. Eräs naisista kertoi kuitenkin, että sanoja on vaikea muistaa, koska piti itseään vanhana.

Se on niin persoonasta kiinni, joku oppii nopeammin kuin toinen. Toiset oppivat korvakuulolta ja toiset oppivat katsomalla kuvia tai kirjoittamalla tai muodostamalla aakkosia. Opetetaan vain mahdollisimman yksinkertaisia harjoituksia, aivan samoin kun opettaa lapsia puhumaan. Opetus voi alkaa jokapäiväisistä fraaseista kuten sanomalla hyvää huomenta, kysymällä kuinka voit, oletko ollut kaupassa Emme me nyt ihan lattialla maata, mutta kehon kieli ja kaikki mukaan opetuksessa. Se pitää vain muistaa, että he ovat tavallisia ihmisiä yhtä lailla, kuin mekin olemme.(O1)

Joo puhumaan. Minä halua nyt puhua paljo. Opettaja puhua paljo, näyttää kaikki kuva. Tämä pöytä, tämä tyttö. Tämä juo kahvi. Paljon puhu. Sitten opetella kirjoittamaan. Opettaja näytti kuva ja puhu tämä kissa, tämä kissi, kaikki ei muista, pää vanha (naurua). (N 2)

Joskus opettaja istu pöydällä keskellä ja kysy mitä tapahtuu. Minä vastaa, että opettaja istuu. Sitten opettaja kirjoittaa seinälle sanat (liitaululle) ja minä kirjoittaa sanat vihkoon. (N 5)

Opettajat kertoivat, että aakkosten opettamista ja tekstin kirjoittamista pitää opettaa alkeista lähtien. He kertoivat, että luku- ja kirjoitustaidottomilla henkilöillä teksti lähtee usein menemään vinoon ja alaspäin. Sanat voidaan kirjoittaa peräjälkeen ilman välejä. Teksti ei myöskään pysy annettujen viivojen välissä. Opettamisen ei tarvitse olla monimutkaista vaan ihan perusasioita, kuten jonkin yksittäisen sanan tai yksinkertaisen fraasin sanominen. Tämän jälkeen oppilas kirjoittaa mallin mukaan. Kun tätä riittävän usein toistetaan, tapahtuu luku- ja kirjoitustaidon oppimista samanaikaisesti. Opettajien mukaan hyvä keino opetella luku- ja kirjoitustaitoa on esimerkiksi hintojen vertailut. Erilaisten lomakkeiden täyttö on myös hyvä keino harjoitella kirjoittamista.

Jos pitää opettaa kirjoittamaan niin ensin opiskellaan aakkoset. Sitten opetellaan kirjoittamista ja puhumista. Sinä voit sanoa joka päivä, että ”kuinka voit, oletko menossa kauppaan, oletko ollut kaupassa. Sinä kirjoitat ensin taululle sanat ja sitten he kirjoittavat. Luku ja kirjoitustaidottomille pitää näyttää, mistä alkaa ensimmäinen sana ja mistä alkaa toinen sana. (O 1)

Niin sitten on ne heikot oppilaat, jotka ei käytä pilkkuja ja kirjoittaa yhteen sanoja. Sitten on lomakkeiden täyttö. Sitä ei voi koskaan tehdä liikaa. Ja siitä ne oppii kirjoittamaan sarakkeiden sisään. Monesti on niin, että teksti lähtee menemään alas, eikä pysy viivojen välissä. Sitten voi tehdä hintojen vertailua, mikä maksaa mitään. Mitä kannattaa ostaa. Monesti heillä (luku- ja kirjoitustaidottomilla) hahmottaminen voi olla vaikeaa. (O 2)

Hyvää huomenta, joo hyvää huomenta me opetettiin puhua. Se vaikeaa. Minä sanoa huva homenta, se tosi vaikia sanoa (nauraa). Minä alkoi kirjoittamaan: minä olen nainen (naurua) ja mistä minä kotoisin. Ja minä sanoa minulla on lapsia. Opettaja näytti mallia ja minä kirjoit-ta. (N 1)

Luokkakoot. Luokkakoot nousivat esiin haastattelujen aikana, vaikka se ei tee-mahaastattelurungon (LIITE 1) kysymyksiin kuulunutkaan. Opettajat kertoivat, että heillä luokkakoot olivat 15 – 16 henkilöä. Toinen opettajista kertoi joskus toimi-neensa opettajana sellaisille ryhmille, joissa oli vain kahdesta eri kulttuurista läh-töisin olleita opiskelijoita. Tällöin suomen kielen opettaminen oli ollut vaikeampaa. Molemmat kansalaisuudet pyrkivät olemaan omina ryhminä tunneilla sekä tauoilla. Tauoilla puhuttiin omaa äidinkieltä ja tämä saattoi hidastaa kielen oppimista. Kie-len oppimisen kannalta useammasta kulttuuritaustasta lähtöisin olevat ryhmän jäsenet joutuivat väistämättä puhumaan tunnilla ja tauoilla suomea, koska heillä ei ollut muuta yhteistä kieltä. Toisen opettajan mielestä alkeissuomea opetettaessa viidestä seitsemään opiskelijaa olisi hyvä ryhmä koko. Silloin olisi paremmin aikaa ohjata ja neuvoa kieltä opiskelevia henkilöitä.

Mulla on luokassa 15. (O 1)

Mulla on luokassa 16. Se on hyvä kun on eri kulttuuria luokassa, niin silloin ne ei puhu omaa äidinkieltään vaan joutuu pakosta puhua suo-meä. Sitten se ikään kuin tulee yhteiseksi kieleksi. Jos luokassa on vaan kaksi eri kansalaisuutta, niistä tulee omat ryhmät ja ne liikkuu omassa porukassa ja puhuu omaa äidinkieltä. Mutta kun luokassa monta eri kulttuuria, niin ne menee niin kuin automaattisesti sekaisin ja puhuu suomea. Joskus on mahdollista ottaa pienempi ryhmä joku viisi tai seitsemän henkilöä ja opettaa alkeissuomea niin silloin voi an-taa enemmän aikaa, niille jolla on vähemmän koulutaustaa. Silloin pystyy kohtaamaan ihmisen ihan eri tavalla ja se on tärkeää. (O 2)

Toinen opettajista kertoi, että jos luokat ovat isoja noin kahdenkymmenen hengen ryhmiä, silloin heillä ei ole aikaa opettaa luku- ja kirjoitustaidottomia niin hyvin kuin olisi tarve. Lähes kaikki turvapaikan saaneet naiset olivat samaa mieltä opettajan kanssa siitä, että kaksikymmentä oppilasta on liikaa. Eräs nainen kertoi, että mie-het ovat enemmän äänessä ja naiset ovat hiljaa jos on paljon oppilaita samassa luokassa. Yksi naisista taas kertoi, että ei uskalla puhua luokassa jossa on paljon ihmisiä. Hänen mielestään neljä tai viisi opiskelijaa luokassa olisi hyvä määrä. Jo-ku naisista sanoi, että enemmän kouluja käyneet opiskelijat eivät jaksakaan olla hiljaa, silloin kun opettaja yrittää opettaa sellaisia, joilla on vähemmän koulutaustaa taka-na. Hänen mielestään kymmenestä viiteentoista ihmistä luokassa on hyvä määrä. Vain yksi nainen oli sitä mieltä, että suuremmissa yli kahdenkymmenen oppilaan

luokissa oppi suomen kieltä paremmin, koska silloin puhuttiin paljon. Tällä naisella oli eniten kokemusta koulunkäynnistä.

Luokassa kaksikymmentäviisi. Se liikaa, miehet ja pojat puhuu paljon, naiset ei puhu, naiset hiljaa. Minä haluan kuuntele opettaja. (N 2)

Luokassa kaksikymmentäyksi ihmistä, kaikki ulkomaalainen, se on paljo. Minä ei puhu. Minä pelkää puhua. Neljä tai viisi ihmistä parempi. (N 3)

Kaksikymmentä ei hyvä. Joskus ääni paljo, koska eri ihmiset puhutaan. Ei sama, koska kotomaassa ei koulu. Joskus muista sana, joskus ei. Joku seitsemän kahdeksan vuotta käyny koulu. Kymmenen viisitoista ihmistä on hyvä. (N 5)

Meitä luokassa kaksikymmentä tai kaksikymmentäviisi. Se hyvä, koska ihminen puhuu paljon ja silloin oppii. (N 1)

Kielioppi. Teemahaastattelun aikana keskusteluissa tuli myös esiin kieliopin opettaminen. Opettajien kertoman mukaan kieliopin opettaminen antaa säännöt, joiden mukaan on helpompi oppia kieltä. Turvapaikan saaneiden naisten mukaan suomen kieli on vaikeaa oppia. Heistä suurin osa oli sitä mieltä, että kieliopin oppiminen auttoi heitä oppimaan kieltä, mutta sitä ei pidetty erityisen tärkeänä asiana. Kaikkien turvapaikan saaneiden naisten mielestä puhumaan oppiminen oli kaikkein tärkeintä, koska piti itse tulla toimeen esimerkiksi asioitaessa lääkärissä tai kaupassa. Eräs naisista osasi erittäin hyvin kieliopin säännöt ja kirjoitti hyvin. Hän ei ollut kuitenkaan oppinut puhumaan suomen kieltä kahden vuoden koulutuksesta huolimatta. Tämän vuoksi hänkin toivoi enemmän puheen harjoittelua, että uskaltaisi puhua suomea.

Kyllä pakko on opettaa kielioppiakin. Ne on aivan kuin säännöt. Sitten he muistavat nämä säännöt ja se on tosi hyvä heille. (O 2)

Minä kirjoitan hyvä. Minä ymmärrän kielioppi. Verbit, partitiivit ja genetiivit ja nominatiivi ja superlatiivit ja kaikki minä ymmärtää, mutta minä ei puhu. Joku ihminen puhuu, minä ei ymmärrä. Minä ymmärrän lukea, mutta minä pelkää puhua. (N 3)

Kun puhua ja kirjoittaa, niin kirjoittaa unohtaa (unohtaa, miten kirjoitetaan). Kun puhutaan sitä muistaa, kun menee kauppa, lääkäri. Sitä muistaa mitä on puhuta (puhuttu) koulussa. (N 5)

Haastatteluun osallistuneet opettajat kertoivat, että ennen kevätlukukauden alkua opiskelijoille suoritetaan kielitestit. Vähitellen opetussuunnitelma laajenee kevättä kohden. Silloin mukaan tulee yhteiskuntaoppia ja suomalaisen kulttuurin opiskelua sekä elämänhallintataitojen opiskelua. Opetuskielenä on suomen kieli kaikilla tunneilla. Joskus joudutaan ottamaan esimerkiksi englannin kieli avuksi, mikäli joku asia jää epäselväksi. Tätä tapahtuu kuitenkin harvoin.

Se on opetussuunnitelma, jonka mukaan edetään koulutuksessa. Kielen oppimisen suhteen loppuvuodesta joudutaan testaamaan, miten on opittu kieltä. (O1)

Opetussuunnitelma on se, jota me seurataan. Sitten se laajenee keväällä. Heti ei voi opettaa yhteiskuntaoppia, kun pitää oppia ensin suomen kieltä. Joskus joku kysyy jotain englanniksi ja silloin vastataan englannin kielellä, mutta muuten opetuskieli on ihan vain suomi. (O 2)

Opettaja pitää suomen testi koe kirjoitus (kirjoitustesti), 100 pistettä (piti saada) Minä 98 pistettä kirjoitta, mutta minä ei ymmärrä puhua. (N 3)

Elämänhallintataidot ja yhteiskuntaoppi. Elämänhallintataidoista kysyttäessä turvapaikan saaneet naiset eivät tieneet mitä se tarkoittaa. Kukaan naisista ei myöskään tiennyt, mitä tarkoittaa yhteiskuntaoppi. He kertoivat kuitenkin, että koulussa oli harjoiteltu äänestämistä ja osa mainitsi käyneensä antamassa äänensä vaaleissa. Eräs naisista kertoi, että hän pitää historian lukemisesta. Kysyessäni suomalaisen kulttuurin opiskelusta yksi naisista kertoi, että Suomen lippu, joulukuu ja joulupukki kuuluvat suomalaiseen kulttuuriin.

En tiedä mitä tarkoittaa (elämänhallintataidot ja yhteiskuntaoppi).Minä käynyt äänestämässä. Koulussa opetettiin ja harjoiteltiin äänestää. Sitten minä tykkää Suomen historia. (N 1)

Joo kyllä opetettiin suomalainen kulttuuri. Opettaja sano joulukuu, joulupukki, lippu (Suomen lippu). (N 4)

Valinnaiset oppiaineet. Opettajat kertoivat että kerran viikossa oli valinnaisia aineita, jolloin voi opiskella tietokoneen käyttöä pienemmissä ryhmissä. Yli puolet turvapaikan saaneista naisista piti vaikeana asiana tietokoneen käyttöä. Ne, jotka osasivat käyttää tietokonetta, käyttivät sitä vapaa-ajallakin kielen oppimisen tukena. Lähes kaikki turvapaikan saaneet naiset toivoivat tietokoneen käytön opetusta lisää. Luokkakokoja pidettiin liian isoina tietokoneen käytön opettelussa, koska turvapaikan saaneiden naisten mielestä opettajilla ei ollut aikaa neuvoa tarvittaessa opiskelijoita henkilökohtaisesti. Opettajienkin mielestä tietokoneen käytön opettaminen oli hidasta. Tietokoneen käytön opettelu oli kuitenkin välttämätöntä, koska koulussa käytettiin verkosta saatavia sanakirjoja. Valinnaisia aineita olivat myös käsityöt, taideopinnot tai liikunta. Naiset eivät kuitenkaan maininneet liikuntatunneista mitään. Eräs naisista kertoi, että koulussa opetettiin siivoamaan. Näille tunteille oli paljon halukkaita, koska silloin sai puhua suomea enemmän. Siivoustyön tunteja vaikutti olevan melko vähän, vain kaksi kertaa kuukauden aikana

Tietokoneen käytön opettaminen on niin hidasta. Käytämme kuitenkin tietokoneita, koska sanakirjat löytyvät netin kautta. Sitten meillä on perjantaisin valinnaisia aineita. Silloin voi opetella tietokoneen käyttöä, ottaa osaa liikuntatunnille, tehdä käsitöitä tai taidetta. Toiset ovat erityisen innostuneita liikunnasta. (O 1)

Minä ei ymmärrä tietokone, ei osaa käyttää. Kaikki istuu tietokone, paljon oppilas, kaikki puhuu paljon ja opettaja ei saa puhua. (N 5)

Joo yksi kuukautta, kaksi kertaa siivotta opetettiin. Neljä ihmistä ryhmä, silloin sai puhua suomea kaikki. (N 2)

Työelämävalmiudet. Kotoutumiskoulutuksen aikana kaikki turvapaikan saaneet naiset olivat olleet työharjoittelussa. Opettajat kertoivat, että vanhusten parissa työskentelyä pidettiin suosittuna ja yksi naisista kertoikin käyneensä harjoittelussa vanhainkodilla. Hän kertoi pitäneensä työstä, mutta oli joutunut keskeyttämään harjoittelun, koska hänen kielitaitonsa ei riittänyt työskentelemään dementoituneiden vanhusten hoitokodissa. Harjoittelukokemusta oli hankittu myös päiväkotityöskentelystä ja siivoustehtävistä. Yksi naisista kertoi olleensa myymälässä töissä. Myymälässä työskennellyt nainen kertoi viihtyneensä erittäin hyvin, koska työpaikalla kaikki olivat niin ystävällisiä. Siivoustehtävissä ja myymälässä olleet naiset olisivat halunneet puhua enemmän suomen kieltä harjoitteluajana. Työharjoittelu-

jaksoja pidettiin hyvinä kokemuksina, vaikka ne olivat kestoaltaan vain 10 – 15 päivää.

Työharjoittelussa meiltä on kyllä paljon ollut naisia vanhustyössä ja lastentarhoissa. Vanhukset on kyllä todella arvostanut niitä, kun ne naiset tekee sydämellään sitä työtä ja on niin vilpittömiä. Ne siis todella kunnioittaa näitä vanhuksia ja kyllä vanhukset sen huomaa. (O 2)

Minä oli joka perjantai työharjoittelu vanhainkoti. Sitten minä takaisin (kouluun), kielitaito ei riittää. Minä harjoittelu, vihainen vanha ihminen, hame kiinni, sitten minä menen pois. Välillä tämä vanha nainen hymyili ja sanoi ”hei tule tänne”. Se ei enää muistanu, että vihainen. Ei mitään tarkoittaa, hän vanha. Vanha nainen dementia. (N 1)

Kaksi viikko harjoittelu kauppa laitta vaatteet. Hyvä paikka, pomo hyvä. Minä ei paljo soomi puhua (ei puhunut paljon suomea). (N 4)

Kotitehtävät ja opiskelu vapaa - ajalla. Kysyessäni kotitehtävistä, opettajat kertoivat, että niitä tullut paljon. Tehtävät olivat yleensä kertausta päivän aikana opetuista aiheista. Ne opiskelijat, jotka osasivat käyttää tietokonetta, tekivät kieliopin harjoitustöitä netin kautta. Perheen tilanteellakin on vaikutusta koulutehtävien tekemiseen. Jos lapsi oli esimerkiksi sairaana, niin tehtäviä ei ehditty tehdä. Kaikilla naisilla oli kokemusta kotitehtävistä. Perheensä kanssa asuvat naiset kertoivat, että lapsista oli apua kotitehtävien teossa. Lapset myös kannustivat heitä puhumaan suomen kieltä enemmän. Eräs naisista kuitenkin totesi lapsensa sanoneen, että äitiä on vaikea opettaa. Kaksi naista, joilla oli aikaisempaa koulutustaustaa takana, pitivät kotitehtävien määrää sopivana, mutta muut pitivät niiden määrää toisinaan melko paljon.

Joka päivä tulee tehtäviä, ei mitään suurta. Kaikkien pitää kerrata, mitä tunnilla on tehty. Se on niin yksilöllistä, joku voi tehdä vaikka kuinka paljon tehtäviä itsenäisesti ja osaa käyttää tietokonetta ja tehdä netin kautta niitä. Toiset taas ei osaa tehdä juurikaan. Se riippuu siitäkin jos esimerkiksi lapsi on sairaana, niin tehtäviä ei ehdi tehdä. (O1)

Opettaja anto kotitehtäviä, ensin suomenkieltä, sitten verbi ja kielioppi. Minä aina tein kaikki kotitehtävä. (N 1)

Joo paljo tehtäviä, kymmene paperi (nauraa). Äiti paperi (äidin tehtävät), lapsi auttaa. Lapsi sanoo vaikia äiti opettaa. (N 4)

Kaikki haastattelemani naiset sanoivat katsovansa vapaa-ajalla televisiosta suomalaisia ohjelmia, koska sillä tavoin heillä jäi sanoja paremmin mieleen. Uutisia kuunneltiin päivittäin, toiset seurasivat eduskunnan istuntoja ja joku katsoi lastenohjelmia televisiosta. Eräs naisista kertoi katsovansa suomalaisia sarjaohjelmia, vaikka pitikin osaa niistä erikoisina. Yksi naisista kertoi, että ei puhu viikonloppuisin paljon suomea. Hän kertoi unohtavansa suomen kielen sanoja ollessaan lomalla koulusta. Perheellisistä naisista eräs kertoi puhuvansa lastensa kanssa suomea vapaa-ajallaan, koska lapset halusivat tätä. Kaikki naiset toivoivat, että olisivat saaneet tutustua naapureihinsa, sillä puhuttaessa heidän kanssaan suomen kielen taito olisi kehittynyt. Tutustuminen oli kuitenkin kaikkien mielestä vaikeaa, koska suomalaisia ja erityisesti nuoria pidettiin vähäpuheisina.

Lomalla vähän unohtanut, mutta kotona luen ja opiskellut. Uutiset minä katsoa joka päivä televisiosta. Salatut elämät ja Uusi päivä minä katsoa joka päivä. Se Salatut elämät hullu ohjelma (nauraa). Minä haluan oppia suomi, koska suomalainen ei puhu. Suomalainen ei halua puhua mun kanssa, kaikki on hiljaisia. Naapuri sanoo hei, hei, ei muuta. Vanhat on hyvä, ne puhuu. Nuoret ei puhu. (N 1)

Kaikki kotona suomia puhuu, katso televisioo. (N 4)

Viisi päivää koulu, lauantai sunnuntai ei puhua (suomea). (N 2)

Opiskelujen kesto. Opettajat olivat sitä mieltä, että kotoutumiskoulutukseen tarvittava aika riippuu paljon henkilön taustoista. Jos turvapaikanhakija on opiskellut aiemmin ja tulee esimerkiksi Euroopan maista, niin 2 -3 vuotta voi olla riittävä aika. Toinen opettajista totesi, että toisinaan ei edes 5 vuotta riitä suomen kielen oppimiseen. Erityisesti vanhemmalla iällä uuden kielen oppiminen voi olla vaikeaa, jos ei ole luku- tai kirjoitustaitoa. Turvapaikan saaneet naiset olivat kaikki sitä mieltä, että 3 vuotta ei ole riittävä aika oppia suomen kieltä. Eräs naisista kertoi käyneensä jo 4 vuotta koulua eikä ollut oppinut omasta mielestään riittävästi suomea. Hänellä oli vaikeuksia muistaa sanoja, vaikka opettaja ja lapset ohjeistivat toistamaan sanoja kymmeniä, jopa satoja kertoja, että ne jäisivät mieleen. Osa naista kertoi puhuneensa jo työ- ja elinkeinotoimiston virkailijoille halukkuudestaan päästä jatkamaan suomen kielen opiskelua vielä lisää.

Sitten meillä on menossa kolmas vuosi, eikä ole oppinut kieltä. Ne on yleensä vanhemmat ihmiset, jotka ei ole oppinut. Nuoret ihmiset oppivat tosta vaan, helpommin toista kieltä. (O1)

Minä ei osaa hyvin suomea ja minä haluan jatkaa vielä kaksi vuotta. Työtoimiston ihminen sanoi, että ensin sinä käy vuosi, sitten katsotaan. (N 1)

Neljä vuotta minä käyny koulu, lukenu kirja. Vielä yksi vuosi koulu, ei riitä. Opettaja sano puhu, puhu, sata kerta puhu. Opettaja hyvä. Minulla pää onkelmia, minä ei muista. Lapsi näyttää apua tietokone. Haluaa oppia puhuma, lapsi sanoo puhu äiti paljo. (N 2)

6.4 Kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan

Opettajien mukaan turvapaikan saaneiden naisten hyvinvoinnilla katsottiin olevan merkitystä koko perheen hyvinvointiin ja kotoutumiseen. Toinen opettajista kertoi, että kotoutumiskoulutukseen pääsy oli auttanut naisia voimaantumaa, koska päästiin kotoa muiden ihmisten pariin. Opettajat olivat sitä mieltä, että turvapaikan saaneilla naisillakin on vielä haaveita elämässään. Haaveista tärkeimpänä pidettiin palkkatyöhön pääsyä, mikä auttaisi kotoutumaan.

Jos ajatellaan perhettä ja äiti voi huonosti, niin koko perhe voi huonosti. Tietysti jos isäkin voi huonosti, niin voi vaikuttaa perheeseen. Mutta äiti on aina äiti, joka on kantava voima perheessä, koska hän on yleensä enemmän lasten kanssa kotona. Kun ajattelee, että niillä on aika traumaattisia kokemuksia takana, niin tämä koulu on niille kuin henkireikä, kun on kanssakäymisissä muiden kanssa. Heilläkin on haaveita, vaikka on ollut kauhea kriisi elämässä. (O 2)

He haluavat tehdä työtä ja saada palkkaa, että voivat kasvaa henkisesti. Ja ne osaa kyllä tehdä työtä, vaikka eivät osaakaan puhua niin hyvin suomea. (O1)

Naiset kokivat, että kotoutumiskoulutukseen pääsy oli auttanut heitä kotoutumaan paikkakunnalle. Kaikilla naisilla oli ammattihaaveita, kuten lastenhoitaja, lähihoitaja tai siivooja. Muutama nainen, joiden perhe oli jäänyt kotimaahan, toivoi saavansa ensin perheen luokseen ja vasta sen jälkeen oli toiveena päästä opiskelemaan

ammattia itselle. Eräs naisista puolestaan kertoi, että hän haluaa saada palkkatyötä harjoittelun sijaan, saadakseen omaa rahaa elämiseen.

Minä viihtynyt hyvin täällä, hyvä paikka asua. Helsinki kallis, ruoka kallis, tiketti kallis, paljon ihmisiä, minulla ystäviä siellä. Minä haluan ammatti lastenhoitaja, mutta ensin minä haluan perhe Suomeen. Minä äiti, ikävä lapset.(N 1)

Minä haluan töissä. (N 2)

Minä haluaisin ammatin siivoojaksi. (N 3)

Suomi on huva, suomia opetella. Haluan työ, saa omaa rahaa, ei harjoittele. (N 4)

Tämä hyvä paikka asua. Ihmiset kanssa ei ongelma. Helsinki minä ei pidä, ihmisiä paljo. Joskus minä Suomessa lähihoitaja. (N 5)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tässä luvussa esittelen tutkimustuloksien pohjalta tekemiäni johtopäätöksiä peilaen niitä teoreettiseen viitekehykseen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää turvapaikan saaneiden naisten sekä opettajien kokemuksia kotoutumiskoulutukseen liittyvästä suomen kielen opiskelusta. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada näkemys siitä, millä menetelmillä suomen kieltä opetetaan henkilöille, jotka eivät osaa lukea tai kirjoittaa omalla äidinkielellään tai taidot ovat vähäiset. Lisäksi tarkoituksena oli saada kokonaiskuva toimenpiteistä, joita yhteiskunnan taholta on säädetty turvapaikan saaneelle henkilölle, ennen yksilötason toimenpiteitä ja kotoutumiskoulutuksen alkua. Keräsin aineistoa opinnäytetyötä varten haastattelella viittä turvapaikan saanutta naista sekä kahta opettajaa. Turvapaikan saaneet naiset olivat käyneet kotoutumiskoulutusta eri paikkakunnilla kahdesta neljään vuotta. Haastattelemillani opettajilla oli usean vuoden kokemus suomen kielen opettamisesta kotoutumiskoulutuksessa.

Yhteiskunta- ja yksilötason toimenpiteet. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (L 9.4.1999/493) tuli voimaan vuonna 1999. Lainsäädäntöä on uusittu otteeseen kahdenkymmenen vuoden aikana. Uusi kotoutumislaki tuli voimaan 1.9.2011 alkaen ja se kumosi vuonna 1999 voimaan tulleen lain (L 30.12.2010/1386; Uusi kotouttamislaki 2011). Uudistetun lainsäädännön avulla on haluttu kiinnittää erityisesti huomiota naisten ja lasten kotouttamiseen, koska heidän katsotaan olevan haavoittuvimmassa asemassa yhteiskunnassamme. Kaikkien maahanmuuttajien asemaa Suomessa on pyritty selkeyttämään valtion ja kuntien laatimien kotouttamisohjelmien avulla. Valtion kotouttamisohjelmaan on kirjattu, että sen tarkoitus on tehostaa kotouttamistoimenpiteiden suunnittelua valtakunnan tasolla. Erityishuomiota on kiinnitetty maahanmuuttajanaisten asemaan ja heidän kielikoulutukseen pääsyyn, että naiset eivät syrjäytyisi kotiin kielitaidottomina. (Oivo 2012, 9, 21.)

Kunnat puolestaan laativat kotouttamisohjelman yhteistyössä työvoimaviranomaisien ja Kansaneläkelaitoksen kanssa. Kotouttamislain mukaan kuntien kotouttamisohjelmaan sisältyy kunnan, työvoima- ja elinkeinokeskuksen sopimus kuntapaikan antamisesta turvapaikanhakijoille. Kunnan kotouttamisohjelmaan on kirjattu kaikki

alueen toimijat, jotka tekevät työtä maahanmuuttajien parissa. (L 30.12.2010/1386.) Sosiaalialan ammattihenkilöstö tarvitsee tietoa oman alueensa palvelujärjestelmistä kyetäkseen välittämään näitä tietoja asiakkaalleen (ECTS-kompetenssit 2010). Kuntien kotouttamisohjelma on hyvä työkalu maahanmuuttajien parissa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille ja eri viranomaisille kun etsitään asiakkaan tarpeen mukaisia palveluita alueelta. Työkentällä sosiaalialan ammattilaisia työskentelee kuntien, työ- ja elinkeinotoimiston sekä kolmannen sektorin palveluksessa, joten palveluntarjoajia voi olla kunnissa kymmenittäin. Kotouttamisohjelmaan on kirjattu kaikki palveluntarjoajat samojen kansien sisään. Kuntien kotouttamisohjelmasta hyötyvät myös kaikki kunnan asukkaat, maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat mukaan lukien, sillä se on yleisesti saatavissa kuntien verkkosivuilta.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (L 17.6.2011/746) puolestaan määrittelee turvapaikanhakijoiden asumisen maassa. Turvapaikan hakijat asuvat vastaanottokeskuksissa niin kauan, että oleskeluoikeus on tarkistettu. Turvapaikkaoikeuden käsittelyajat olivat keskimäärin kahdeksan kuukautta vuosien 2010 – 2012 aikana. (Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2011, 3 - 4; Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2013, 2, 17.) Kaikki haastattelemani turvapaikan saaneet naiset olivat asuneet Suomeen tulonsa ensimmäiset kuukaudet vastaanottokeskuksissa. Maahan oli tultu kiintiöpakolaisena, perheen yhdistämisen kautta tai itsenäisesti turvapaikanhakijoina. Vastaanottokeskuksissa oli asuttu muutamasta kuukaudesta puoleentoista vuotta. Naiset, jotka olivat tulleet omin neuvoin turvapaikanhakijoina, olivat asuneet pisimpään vastaanottokeskuksissa johtuen oleskelulupien käsittelystä Maahanmuuttovirastossa. Osa turvapaikan saaneista naisista olisi toivonut enemmän suomen kielen opetusta asuessaan vastaanottokeskuksessa. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (L 17.6.2011/746) ei määrittele sitä, kuinka paljon kielikoulutusta vastaanottokeskuksissa pitäisi järjestää. Lain 29 §:ssä on maininta, että vastaanottokeskuksissa järjestetään opintotoimintaa, kuten suomen tai ruotsin kielen sekä tietotekniikan käytön opiskelua ja suomalaisen yhteiskunnan toimintatapoihin tutustumista.

Kuntapaikan saamisen jälkeen turvapaikan saaneet henkilöt tapaavat kunnan ja työ- ja elinkeinotoimiston virkailijoita. Työkykyiset turvapaikan saaneet henkilöt

ilmoittautuvat työ- ja elinkeinotoimistoon työttömiksi työnhakijoiksi, jolloin heidän kanssaan tehdään alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma. Alkukartoituksen tarkoituksena on selvittää kielitaito, aikaisempi koulutus ja yksilön sekä perheen palveluiden tarve (L. 21.12.2011/1393). Kotoutumissuunnitelman tavoitteena on hahmottaa turvapaikan saaneen osaaminen ja eritystaidot, jotta kotoutumiskoulutukseen tai työhön ohjaaminen olisi helpompaa. Kun kotouttamissuunnitelma on tehty, turvapaikan saaneen henkilön pitäisi tietää, mitä kotouttamistoimenpiteet pitävät sisällään. Samalla hänen toivotaan oppivan ymmärtämään omat vastuunsa ja oikeutensa suomalaisessa yhteiskunnassa. (Uusikylä, ym. 2005, 19.)

Turvapaikan saaneelle henkilölle alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelman tekeminen yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston virkailijan kanssa voi olla haasteellista. Turvapaikan saanut henkilö ei välttämättä ymmärrä, mikä merkitys alkukartoituksella ja kotoutumissuunnitelmalla on hänen tulevaisuutensa suhteen. Suokonautio (2008, 115) totesi tutkimuksessaan, että turvapaikan saanut henkilö ei osaa ilmaista itseään, eikä kertoa toiveistaan kielten opiskelujen suhteen, koska hänen kielitaitonsa ei ole riittävä. Opinnäytetyöhöni liittyvien haastattelujen kautta nousi esiin, että kukaan turvapaikan saaneista naisista ei tiennyt mitä alkukartoitus tai kotoutumissuunnitelma tarkoittaa käytännössä. Monien eri lomakkeiden määrää ihmeteltiin ja sitä, että mihin niitä kaikkia tarvitaan. Eräs naisista kertoi, että hän ei edes osannut suomea silloin, kun ilmoittautui työ- ja elinkeinotoimistoon työnhakijaksi. Hänellä oli silloin ollut apuna oman maan kansalainen tulkkina. Suokonautio (s. 113) totesi, että kotoutumissuunnitelmista tulisi luopua, koska niiden tekemiseen ei ehditä paneutua kunnolla työ- ja elinkeinotoimistossa. Hän totesi lisäksi, että maahanmuuttajat pitivät alkukartoitusta ja kotoutumissuunnitelmaa vain kasanä papereita, joita täytyy tehdä.

Tutkimuksesta nousi esiin, että kotoutumissuunnitelmien tietojen siirrosta hyötyisivät sekä oppilaat että opettajat. Haastatteluiden perusteella opettajille oli tullut toisinaan yllätyksenä, että tulevalla opiskelijalla ei ollutkaan luku- tai kirjoitustaitoa. Kotoutumiskoulutukseen kirjattujen tietojen jakaminen edistäisi kotoutumiskoulutusta aloittavan henkilöä päätymistä heti oikeaan ryhmään. Oikeaan opiskeluryhmään pääseminen ei myöskään laskisi motivaatiota opetella uutta kieltä. Tämä säästäisi myös pitkällä aikavälillä yhteiskunnan varoja. Myös Tani (2007, 30) tote-

si, että työ- ja elinkeinotoimiston laatima kotoutumissuunnitelma tulisi siirtää kotoutumiskoulutusta järjestävälle oppilaitokselle, sillä oppilaitos tarvitsee kotoutumiskoulutukseen osallistuvan henkilön käytännön taidoista ja taustoista tietoja. Kun tietoa on riittävästi, koulutus voitaisiin suunnitella parhaalla mahdollisella tavalla.

Opettajien haastatteluista nousi esiin, että maahanmuuttajataustaisilla henkilöillä on monenlaisia avuntarpeita, joita opettajat eivät heti huomaa. Opettajat olivat yhteydessä työ- ja elinkeinotoimistoon mikäli huomattiin, että oppilaalla on oppimisvaikeuksia tai muita ongelmia. Oppilashuollossa työskenteli terveydenhoitaja, mutta hänen lisäksi olisi ollut tarvetta koulukuraattorille. Pöyhönen ym. (2010, 76) päätyivät samaan tulokseen tutkimuksessaan. He totesivat että kotoutumiskoulutuksenkin aikana, ei pelkästään alkuvaiheessa, kotoutuja tarvitsee arkipäivän asioiden hoidossa ja eri virastoissa asioimiseen neuvontaa (guidance) tai syvällisempää pitkäjänteistä ohjausta (counselling), jota opettajat antavat kotoutumiskoulutuksen alettua. Mikäli ohjaustoiminta olisi sosiaalialan ammattilaisten vastuulla, opettajat saisivat keskittyä omaan perustyöhönsä.

Suomen kielen opiskelu. Muutama haastattelemani naisista asui perheensä kanssa Suomessa. Heistä kumpikaan ei ollut käynyt lapsena koulua, eikä osannut kirjoittaa tai lukea. Lapset kannustavat äitiään opiskelemaan ja puhumaan suomea päivittäin. Lapset myös opettavat tietokoneen käyttöä sekä neuvovat kotitehtävien teossa. Haastatteluiden perusteella voi tehdä sen johtopäätöksen, että perhesiteillä voi olla vaikutusta kielen oppimiseen jonkin verran, koska perheen lapset puhuvat suomea kotiloissa joka päivä. Talibin ja Lipposen (2008, 106 - 107) mukaan iällä sekä perhesiteillä on vaikutusta kielen oppimiselle. Tämä voi johtua siitä, että nuoremmat opiskelijat ovat yleensä enemmän valtaväestön kanssa tekemisissä. Perheen lapset puolestaan saavat ystäviä koulussa ja tätä kautta solmitaan ystävyys-suhteita perheiden kesken.

Tein huomion, että haastattelemani nuorin turvapaikansaaneista naisista oli lähes samalla kielitasolla kuin pisimpään opiskellut vanhempi nainen. Vastaanottokeskuksessa asumisen aikana vanhempi nainen oli aloittanut muutaman kuukauden kuluttua Suomeen tulostaan kokopäivätoimisen suomen kielen opiskelun. Nuorempi nainen oli opiskellut kieltä vain muutamia tunteja viikossa, lähes vuoden ajan. Kotoutumiskoulutuksessa nuorempi naisista oli opiskellut suomen kieltä kak-

si vuotta ja vanhempi neljä vuotta. Haastattellessani naisia arvioin, että molemmat olisivat olleet suunnilleen kielitasolla A 1 haastatteluhetkellä. Kielitaso A 1 tarkoittaa suppean viestinnän tasoa, jolloin tullaan toimeen tutuissa tilanteissa (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen...2012, 53.) Haastattelemistani naisista eniten lapsuudessaan koulua käynyt oli iältään noin 40 -vuotias. Hänen kanssaan keskustelimme kaikkein sujuvimmin suomen kielellä. Suomen kielen oppimista näytti hänen kohdallaan tapahtuvan nopeammin, koska hän oli oppinut lapsena lukemaan ja kirjoittamaan omalla äidinkielellä, joten iällä ei tässä tapauksessa ollut niin suurta merkitystä.

Opinnäytetyöni tutkimustulosten mukaan suomen kielen opetus aloitetaan hyvin yksinkertaisista asioista, aivan kuin opetettaisiin pientä lasta puhumaan. Kuvien näyttäminen ja yksittäisten sanojen opettelu olivat alkuvaiheen hyviä käytäntöjä kielen opiskelussa. Lisäksi jokapäiväisten fraasien, kuten aamulla kouluun tullessa hyvän huomenen sanominen, oli hyvä keino oppia kieltä. Toisinaan opetuksessa käyttöön otettiin jopa elekieltä. Opettajat pitivät puheen opettamista ensi vaiheessa tärkeämpänä kuin kirjoittamisen opettamista. Kaikki turvapaikan saaneet naiset kertoivat myös ensin haluavansa opetella puhumaan. Heidän suurin toivonsa oli saada puhua joka päivä suomea, koska tällä tavoin he rohkaistuisivat puhumaan yhä enemmän. Puhumisen opettelun rinnalla ryhdyttäisiin vähitellen opettelemaan kirjaimia aakkosjärjestyksessä ja kirjoittamaan yksittäisiä sanoja.

Sergejeffin (2007, 109) mukaan suomen kielen opinnot on jaettu kuullun ymmärtämiseen, lukemiseen, lukemisen ymmärtämiseen ja kirjoittamiseen. Opiskelut on hyvä aloittaa puheesta, sillä suullisen taidon oppiminen on ensisijaisen tärkeää ennen kuin oppii kirjoittamaan. Vähitellen puhumisen rinnalla ryhdytään harjoittelemaan lukemista sekä kirjoittamista. Tärkeintä ei tässä vaiheessa ole kielioppi, vaan sanojen opiskelu ja arkielämän tilanteista selviäminen. Saamieni tutkimustulosten mukaan kieliopin opettaminen antaa säännöt, joiden mukaan on helpompi oppia kieltä. Turvapaikan saaneet naiset eivät pitäneet erityisen tärkeänä asiana kieliopin oppimista, vaan korostivat sitä, että ensin on opittava puhekieli. Opittuaan puhumaan he voisivat hoitaa itsenäisesti omia asioitaan eri virastoissa ja osaisivat käydä ostoksilla kaupassa.

Krooks-Sorri (2007, 19) on todennut, että luku- ja kirjoitussuunnan ymmärtäminen on edellytys oppimiselle. Opettajat kertoivat, että tekstin kirjoittamista pitää opettaa alkeista lähtien. He kertoivat, että luku- ja kirjoitustaidottomilla henkilöillä teksti lähtee usein menemään vinoon ja alasäin. Sanat voidaan kirjoittaa peräjälkeen ilman välejä. Teksti ei myöskään pysy annettujen viivojen välissä. Aluksi opettaja voi kirjoittaa helppoja sanoja taululle ja oppilas kirjoittaa mallin mukaan. Kun tätä riittävän usein toistetaan, tapahtuu luku- ja kirjoitustaidon oppimista samanaikaisesti. Hyvä keino opetella luku- ja kirjoitustaitoa on esimerkiksi erilaisten netistä saatavien Kansaneläkelaitoksen lomakkeiden täyttö, joita turvapaikanhakijat tarvitsevat arkielämässäänkin. Hintojen vertailua pidettiin myös hyvänä asiana, sillä siitä olisi hyötyä käytäessä esimerkiksi ruokaostoksilla.

Teemahaastattelurungon kysymyksiin kuului kotitehtävien tekeminen. Opettajien mukaan tehtävät olivat yleensä kertausta päivän aikana käydyistä aiheista. Luku- ja kirjoitustaidottomat naiset kokivat, että kotitehtäviä oli toisinaan melko paljon. Luku- ja kirjoitustaitoiset pitivät kotitehtävien määrää sopivana. Luku- ja kirjoitustaidottomien naisten mukaan tehtävät saattoivat jäädä tekemättä ja seuraavana päivänä piti saada opettajilta tarkennusta tehtävien tekemiseen. Krooks-Sorri (2007, 19 - 20) toteaa, että luku- ja kirjoitustaidottomalle aikuiselle opiskelijalle itsenäinen opiskeleminenkin ja kotitehtävien tekeminen voi olla vierasta. Tämän vuoksi opettajan tulisi aloittaa tehtävän tekeminen yhdessä opiskelijan kanssa, että opiskelija on ymmärtänyt tehtävänannon. Haastattelujen perusteella lukutaidottomille tulisi kenties antaa henkilökohtaisempaa opetusta, mutta sitä ei kuitenkaan aina pidetty mahdollisena, koska luokissa oli noin 15 eri tasolla olevaa opiskelijaa.

Turvapaikan saaneista naisista suurin osa oli sitä mieltä, että 5 - 10 oppilasta luokassa olisi sopiva määrä, koska silloin luokassa ei olisi liikaa ääniä. Opettajat olivat lähes samoilla linjoilla, sillä heidän mielestään suomen kielen alkeita sekä luku- ja kirjoitustaitoa opeteltaessa viidestä seitsemään oppilasta olisi hyvä määrä. Turvapaikan saaneista naisista vain yksi oli sitä mieltä, että suomen kieltä oppisi parhaiten luokassa, jossa on yli kaksikymmentä opiskelijaa. Tällä opiskelijalla oli lähes kymmenen vuoden kokemus koulunkäynnistä. Krooks-Sorri (2007, 15 -16) toteaa, että kaikki maahanmuuttajat oppivat kieltä eri tavoin ja luokan taustamelu

voi häiritä opiskelijaa keskittymään. Auditiivinen oppija oppii kieltä ääniä ja äänenpainoja kuuntelemalla. Kinesteettinen oppija kirjoittaa ja piirtää paperille ja hänen on vaikea istua hiljaa, koska kehon liikkeet auttavat keskittymään opittavaan aiheeseen. Visuaalinen oppija oppii, kun hänelle näytetään kuvia opetuksen tukena.

Suokonaution (2008, 116) tutkimuksesta ilmeni, että useita kulttuureja sisältäviä ryhmiä pidettiin hyvänä, koska se takasi sen, että tunneilla ei puhuttu muuta kuin suomen kieltä. Haastattelujen perusteella sain samansuuntaisia tuloksia. Mahdollisuuksien mukaan luokassa olisi hyvä olla useista eri maista opiskelijoita, joilla on eri äidinkieli. Mikäli opiskelijat puhuisivat vain kahta eri kieltä, opiskeluryhmät jakautuisivat kahtia. Tällöin vaarana olisi se, että puhuttaisiin omaa äidinkieltä oman maan kansalaisten kanssa. Useampaa eri kieltä puhuvien luokassa suomen kielestä tulisi automaattisesti yhteinen kieli, koska muuten ei voitaisi kommunikoida. Luokissa toivottaisiin olevan lähes samalla kielitasolla olevia oppilaita, jolloin etenemistä ei olisi liian nopea. Tämä pitäisi opiskelumotivaation korkealla, kun ei tulisi tunnetta epäonnistumisesta. Krooks-Sorri (2007, 15 -16) totesi, että positiivisilla opiskelukokemuksilla on merkitystä, sillä motivaatio opiskella kasvaa, kun oppilas huomaa pärjäävänsä jokapäiväisessä elämässä.

Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman (2012, 9) mukaan suomenkielen oppimisen lisäksi opetellaan viestintä-, yhteiskunta- sekä työelämätaitoja. Haastatteluaineistoni perusteella suosituimpia oppiaineita turvapaikan saaneiden naisten mielestä olivat vapaavalintaiset tunnit, kuten siivoustöiden opettelu. Näillä kerran viikossa järjestettävillä tunneilla jokainen opiskelija sai puhua suomea riittävästi. Krooks-Sorri (2007, 15 - 16) mukaan kielen opettamisessa pitäisi painopiste olla toiminnassa ja tekemällä oppimisessa, sillä aikuinen luku- ja kirjoitustaidoton henkilö ei ole oppinut teoreettiseen opiskeluun. Myös Suokonaution (2008, 115) tutkimuksen perusteella alkuvaiheen kielen opetuksen pitäisi olla toiminnallista ja kestävän vähintään kahdesta kolmeen kuukauteen.

Tietokoneen käytön oppimista pidettiin tärkeänä ja sitä oli mahdollisuus opiskella valinnaisaineena kerran viikossa. Luku- ja kirjoitustaidottomat naiset eivät olleet oppineet käyttämään tietokonetta yhtä hyvin kuin lapsuudessaan koulua käyneet naiset. Opettajat kertoivat, että luku- ja kirjoitustaidottomille tietokoneen käytön opettaminen oli hidasta. Tietokoneita kuitenkin jouduttiin käyttämään päivittäin

opetuksessa esimerkiksi sanakirjojen muodossa. Tietokoneen käytön opetteluun varattu aika vaikutti melko vähäiseltä, koska sitä tapahtui vain kerran viikossa muutaman tunnin ajan.

Sekä turvapaikan saaneet naiset ja opettajat olivat sitä mieltä, että kolme vuotta ei riitä suomen kielen oppimiseen. Opettajien mukaan voi mennä jopa seitsemän vuotta ennen kuin suomen kieltä opittaisiin kohtalaisesti. Talib ja Lipponen (2008, 106) totesivat että suomen kielen oppimiseen voi mennä jopa kuudesta seitsemän vuotta jos on hidas oppimaan. Kielen oppimiseen vaikuttaisi heidän mukaan myös aikaisempi äidinkieli. Suomen sukulaiskieltä, kuten viron kieltä puhuvan, on helpompi omaksua suomen kieli kuin esimerkiksi afrikkalaistaustaisen henkilön. Suomen kieltä toivottiin opiskeltavan erilasten mielekkäiden työtehtävien lomassa, näin sanat ja asiayhteydet jäisivät paremmin mieleen. Tärkeintä kaikkien haastattavien mielestä oli se että suomea puhuttaisiin päivittäin. Työharjoittelua ei ensivaiheessaan pidetty erityisen tärkeänä, koska joissakin työtehtävissä työskenneltiin melko paljon yksin, jolloin suomen kieltä ei saanut puhua juurikaan. Työharjoitteluun toivottiin päästävän jossain vaiheessa opintojen edetessä sen vuoksi, jotta päästäisiin tutustumaan suomalaisiin työyhteisöihin ja niiden toimintatapoihin.

Kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Haastatteluista nousi esiin kielen oppimisen ja koulunkäynnin tärkeys myös perheen äitien osalta. Äitiä pidettiin perheen kantavana voimana ja äidin hyvinvoinnilla oli vaikutusta koko perheen hyvinvointiin. Opettajien mukaan koulunkäynti on hyväksi äideille, sillä tällä tavoin he pääsevät pois kotiympyröistä muiden ihmisten pariin. Myös turvapaikan saaneet naiset pitivät koulunkäynnistä ja heillä oli motivaatiota opetella kieltä. Talib ja Lipponen (2008, 94 - 95) toteavat, että turvapaikan saaneissa perheissä äidin asemaa arvostetaan ja pidetään tärkeänä. Kielitaidottomien äitien on kuitenkin vaikea pärjätä arkielämän tilanteissa kodin ulkopuolella ja he tarvitsevat mahdollisesti lastensa apua asioiden hoidossa.

Novitsky & Alitolppa-Niitamon (2012, 8 - 10) mukaan uudessa asuinmaassa on odotuksia turvapaikan saaneita naisia kohtaan. Naisten odotetaan jossain vaiheessa olevan työelämässä veronmaksajina kun kotouttamisaika on ohitse. Haastattelujen perusteella kaikki turvapaikan saaneista naisista haluavat vastata yhteiskunnan odotuksiin. Naisilla oli haaveena päästä palkkatöihin jossain vaihees-

sa, suomen kielen sujuessa paremmin. Osa kuitenkin toivoi ensin saavansa perheensä Suomeen ennen ammattiopintoja. Haaveammatteja olivat siivooja, lähihoitaja ja lastenhoitaja. Työllistyminen edesauttaisiikin hyvin ylläpitämään saavutettua kielitaitoa lakisääteisen kolmesta viiteen vuotta kestävästä kotoutumisajan jälkeen. Ranskalaisen sosiologi Pierre Bourdieun (1991, 37) mukaan maahanmuuttaja pysyy eriarvoisessa asemassa valtaväestöön nähden, jos hänellä ei ole valtaväestön käyttämää kielitaitoa. Hän on sitä mieltä, että kielitaidon oppiminen on myös yksilön elämänhallinnan kannalta tärkeää. Kun kieltä on opittu, kyetään pärjäämään taloudellisesti omin avuin ja luottamus oman elämän koossa pitämiseen säilyy ja yksilö tuntee elävänsä hyvää elämää.

Suomessa pyritään kannustamaan turvapaikanhakijoina ja pakolaisina tulleita naisia hakeutumaan koulutukseen ja töihin kodin ulkopuolelle. Tästä on esimerkkinä Vuoden pakolaisnainen kannustuspalkinto, jonka Suomen Pakolaisapu on vuodesta 1998 lähtien myöntänyt Suomessa asuvalle pakolaisnaiselle. Vuonna 2014 kannustuspalkinto myönnettiin Pohjois- Irakin kurdialueelta tulleelle Kazhal Ali Ibrahimille. Hän kannustaa kaikkia pakolaisnaisia opiskelemaan kieltä, jolloin elämä helpottuu uudessa kotimaassa. Kielen oppimisen jälkeen ammatin opiskeleminen on mahdollista. Hän toteaa, että ammatinvalinta ei jakaudu sukupuolen vaan oman mielenkiinnon ja tahdon mukaan. (Korhonen 2014.)

8 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut lähes vuoden mittainen projekti. Ennen opinnäytetyön tekemistä minulla ei ollut selkeää kuvaa kotoutumisen polusta. Pohdin myös mielessäni sitä, että voinko tehdä kielen opiskelusta opinnäytetyötä, koska en opiskele opettajaksi. Kiinnostus aihetta kohtaan kuitenkin vei voiton ja haastateltuani opettajia sekä turvapaikan saaneita naisia, tulin siihen tulokseen, että opinnäytetyön aiheen valinta oli kuitenkin oikea. Opinnäytetyön tulosten perusteella sain kuvan siitä, miten suomen kieltä voitaisiin opettaa luku- ja kirjoitustaidottomille aikuisille muualla kuin kouluympäristössä.

Käsitellessäni aineistoa teemahaastattelurungon (LIITE 1) pohjalta totesin että, olisin voinut muokata kysymyksiä helpommin ymmärrettäviksi. Osa kysymyksistä oli sellaisia, että jouduin selventämään niitä turvapaikan saaneille naisille. Teemahaastattelu antoi kuitenkin mahdollisuuden selvittää kysymysten asettelua ja sain vastauksia kaikkiin kysymyksiin. Tutkimustulosten valmistuttua pohdin sitä, että pitäisikö kotoutumispolkuja olla erilaisia, maahanmuuttajan lähtötilanteen ja osaamisen pohjalta? Nykykäytännön mukaan kotoutumiskoulutus vaikuttaa melko kaavamaiselta, mikä ei välttämättä sovi alkeita opiskelevalle luku- ja kirjoitustaidottomille aikuisille maahanmuuttajille.

Kotoutumiskoulutuksen järjestäminen luku- ja kirjoitustaidottomille vaatisikin kehittämistä. Alkukartoituksen ja kotoutumissuunnitelman jälkeen turvapaikan saaneilla luku- ja kirjoitustaidottomilla henkilöillä pitäisi olla mahdollisuus opiskella suomen kielen alkeita pienissä alle 10 hengen ryhmissä lukuvuoden ajan. Opiskelu tapahtuisi toiminnallisien menetelmien arjen taitoja harjoittelemalla esimerkiksi työpajaympäristössä. Työn tekemisen lomassa kartutettaisiin sanavarastoa ja opeteltaisiin lukemisen ja kirjoittamisen alkeita. Kielitaidon kehittyttyä kotoutumissuunnitelmaa tarkistettaisiin yhteistyössä työvoimaviranomaisten sekä koulun kanssa. Tämän jälkeen siirryttäisiin oppilaitoksiin opiskelemaan kokopäivätoimisesti. Kotoutumisaikaa tulisi mahdollisesti porrastaa turvapaikan saaneen henkilön lähtötilanteen ja koulutustaustan mukaan. Kotouttamisajan jälkeenkin pitäisi olla saatavilla jotain työtoimintaa, jos työtä tai jatko-opiskelupaikkaa ei ole löytynyt. Näin saavutettu kielitaito ei unohtuisi käyttämättömänä.

Pöyhönen ym. (2010, 90) totesivat, että muutkin kuin julkisen sektorin toimijat voisivat olla kotouttamistyössä ja kielen opettamisessa mukana, vaikka heillä ei tutkintotavoitetta olekaan. Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto sosionomi (AMK) antaa kelpoisuuden sosiaalialan osaamista edellyttäviin tehtäviin julkiselle, yksityiselle sekä järjestösektorille. (Sosiaalialan koulutusohjelma, [viitattu 20.3.2014].) Sosionomilla (AMK) on eettistä asiakastyöhön liittyvää osaamista, palvelujärjestelmien tuntemusta sekä yhteisöllistä osaamista. Sosionomi (AMK) koulutuksen käyneellä on osaamista erilaisten kulttuurien toimintaperiaatteista, jolloin kyetään ohjaamaan ja tukemaan erilaisista kulttuurista lähtöisin olevia henkilöitä osallistumaan yhteiskunnan toimintaan mukaan. Eettisesti osaava sosiaalialan ammattilainen kykenee ottamaan jokaisen yksilön huomioon omana itsenään, jolloin asiakas voimaantuu vähitellen selviämään itsenäisesti yhteiskunnassa. (ECTS- kompetenssit 2010.)

Hokkasen (2009, 318, 333) mukaan voimaantuminen eli empowerment on prosessi, jolloin ihminen vähitellen alkaa luottaa omiin kykyihinsä. Hän kykenee pärjäämään omatoimisesti ja tekemään tulevaisuuden suunnitelmia oman elämänsä suhteen. Tulevaisuuden suunnittelu ei ole välttämättä ollut tuttua turvapaikan saaneelle naiselle, koska hän on voinut tottua aikaisemmin siihen, että se on ollut ennalta suunniteltua jonkun muun toimesta. Valtaistuminen on voimaantumista lähellä oleva käsite. Kun ihminen tulee tietoiseksi yhteiskunnassa vallitsevista toimintatavoista, hän voi osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä päätöksentekoon. Se merkitsee mahdollisuutta ajaa omia asioita.

Kahdenkeskisissä haastatteluissa sain mahdollisuuden keskustella turvapaikan saaneiden naisten kanssa heidän elämänsä eri vaiheista. Osa on joutunut jättämään perheensä ja lapsensa paetessaan kotimaan konflikteja. Toiset heistä ovat menettäneet puolisonsa ja jääneet yksinhuoltajiksi. Pitkien vaiheiden kautta turvapaikan saaneet naiset ovat päätyneet lähes luku- ja kirjoitustaidottomina aikuisopiskelijoiksi Suomeen. Tämä vaatii voimaa ja sitkeyttä. Kaikista traumaattisista kokemuksista huolimatta heillä on vielä uskoa tulevaisuuteen ja haaveena saada työtä kotoutumisajan jälkeen.

LÄHTEET

- Aden, S. 2009. Ikuisesti pakolainen: maahanmuuttokeskustelu Suomen somalia-laisten näkökulmasta. Teoksessa: S. Keskinen, A. Rastas & S. Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta...Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 25 – 32.
- Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. 2012. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 16.12.2013]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uud. p. Tampere: Vastapaino.
- Arvot. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Kokkotyö-säätiö. [Viitattu 4.4.2014]. Saatavana: <https://www.kokkotyo.fi/s%C3%A4%C3%A4ti%C3%B6st%C3%A4/arvot>
- Berg, K. 2012. Insha Allah- sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa: M. Stömborg-Jakka & T. Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet: tukea ammatilaisen arkeen. Jyväskylä: PS- kustannus, 14 – 34.
- Bourdieu, P. 1991. Language and symbolic power. [Verkkokirja]. Cambridge: Havard Univercity Press. [Viitattu 9.1.2013]. Saatavana: http://www.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=u2ZIGBiJntAC&oi=fnd&pg=PR7&ots=IIau2HVCpH&sig=MQS5DQsJXz-zdclgETOHcXWHwCA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Bäck, J. 27.10.2013. Kommunerna låter flyktingar vänta i läger. [Verkkosivu]. Hufvudstadsbladet. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana: Hufvudstadsbladet verkkopalvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Dalrymple, J. & Burke, B. 2006. Anti-Opressive Practice. London, New York: Open Univercity Press.
- ECTS – kompetenssit. 2010. [Verkkosivu]. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. [Viitattu 17.2.2014]. Saatavana: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amm_kutkinto/ects_kompetenssit/
- Hirsjärvi, S. Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, L. 2009. Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa: M. Mäntysaari, A. Pohjola & T. Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 315- 337.

- Hämäläinen, K. & Sarvimäki, V. 30.5.2011. Vaikuttavaa kotouttamista. [Verkkosivu]. Tilastokeskus. [Viitattu 16.10.2013]. Saatavana: http://www.tilastokeskus.fi/artikkelit/2011/art_2011-05-30_003.html?s=2
- Itäpalo, A 2013. Pakolaistyöntekijä. Seinäjoen kaupunki. Luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten haasteet ja mahdollisuudet. Esitelmä. Kielimuurin tuolle puolen –seminaari 11.6.2013. Seinäjoki.
- Kekäläinen, A. 2007. Tuokiokuvia luku- ja kirjoitustaidon opetusryhmistä. Teoksessa: R. Laine, L. Nissilä & K. Sergejeff (toim.) Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia: Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus, 137 – 154.
- Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. 2012. Monikulttuurisuuden sukupuoli: Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Keskinen, S., Rastas, A. & Tuori, S. 2009. En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino.
- Kiintiöpakolaishallinto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Sisäasiainministeriö. [Viitattu 13.10.2013]. Saatavana: http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat/kiintiopakolaishallinto
- Koivumäki, K. 2007. Ohjaus ja opiskelun tuki. Teoksessa: R. Laine, L. Nissilä & K. Sergejeff (toim.) Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia: Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus, 148 – 154.
- Korhonen, A-R. 2014. Vuoden pakolaisnainen 2014 on Kazhal Ali Ibrahim. [Verkkosivu]. Suomen Pakolaisapu. [Viitattu 25.3.2014]. Saatavana: <http://www.pakolaisapu.fi/fi/tietoa/uutiset/item/758-vuoden-pakolaisnainen-on-kazhal-ali-ibrahim.html>
- Kotoutuminen. 2013. [Verkkosivu]. Sisäasiainministeriö. [Viitattu 18.12.2013]. Saatavana: <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/kotoutuminen>
- Krooks-Sorri, P. 2007. Aikuinen luku- ja kirjoitustaidoton maahanmuuttaja oppijana. Teoksessa: R. Laine, L. Nissilä & K. Sergejeff (toim.) Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia: Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus, 15 – 25.
- Kulukorvaus. 24.9.2013. [Verkkosivu]. Kansaneläkelaitos. [Viitattu 16.10.2013]. Saatavana: http://www.kela.fi/tyollistymista-edistavat-palvelut_yllapitokorvaus

- Kuntastrategiatyöryhmän muistio. 30.6.2010. [Verkkosivu]. Valtakunnallinen kuntiin osoit-tamisen strategia 2010 – 2011. [Viitattu 13.10.2013]. Sisäasiainministeriö: maa-hanmuutto-osasto. Saatavana:
[http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/317DF9E3D3610344C2257754005628FD/\\$file/Kuntastrategia%20ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20muistio%2030062010.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/317DF9E3D3610344C2257754005628FD/$file/Kuntastrategia%20ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20muistio%2030062010.pdf)
- Kuusniemi, J. 2011. Maahanmuuttajanaisten kokemuksia suomen kielen opiskelusta Opetuskoti Mustikassa. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystien alan yksikkö. Sosiaalipalvelutyö. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- L 17.6.2011/ 746. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta.
- L 30.4.2004/301. Ulkomaalaislaki.
- L. 21.12.2011/1393. Valtioneuvoston asetus kotoutumisen edistämiseen liittyvien kunnan kustannusten korvaamisesta valtion varoista.
- L. 30.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä.
- L. 9.4.1999/493. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.
- Laatukäsikirja 2010. Kokkotyö-säätiö.
- Laine, R., Nissilä, L. Sergejeff, K. 2007. Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia: Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus.
- Lehtinen, T. 13.3.2011. Kulttuurit kohtaavat opetustyössä – Itälän koulun joka kolmas oppilas on maahanmuuttaja. [Verkkosivu]. Keskipohjanmaa. [Viitattu 29.3.10.2014]. Saatavana:
<http://www.kp24.fi/uutiset/Default.aspx?newsid=268150>
- Lepola, O. 2002. Johdanto. Teoksessa: O. Lepola (toim.) Koto-maana Suomi: Kertomuksia maahanmuutosta 1998 – 2001. Helsinki: Edita, 11 – 15.
- Lepola, O. 2002. Koto-maana Suomi: Kertomuksia maahanmuutosta 1998 – 2001. Helsinki: Edita.
- Mammon, R. 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Margo, K. & Polyzoi, E. 2009. Geographical and Psychological Terrains of Adults From War-Affected Backgrounds. [Verkkosivu]. Journal of Transformative Education. [Viitattu 15.2.2014]. Saatavana:
<http://libts.seamk.fi:2502/content/7/1/85.full.pdf+html>

- Martikainen, T & Tiilikainen, M. 2008. Maahanmuuttajanaiset: käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa: T.Martikainen. & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos. 2.p. 15 – 37.
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M. 2008. Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos. 2.p.
- Moliis, P. 2014. Kampanja löysi lisää pakolaisten kuntapaikkoja. [Verkkosivu]. Kuntalehti. [Viitattu 4.4.2014]. Saatavana: <http://www.kuntalehti.fi/Ajankohtaista/Kuntauutiset/2014/Sivut/kuntapaikkoja-pakolaisille.aspx>
- Mäntysaari, M. Pohjola, A. & Pösö, T. 2009. Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nissilä, L. & Tani, H. 2007. Kielitaidon arviointi. Teoksessa: R. Laine, L. Nissilä & K. Sergejeff (toim.) Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia: Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus, 107 – 124.
- Novitsky, A. & Alitolppa-Niitamo, A. 2012. Kotoutujan roolipaletti: toimintamalli maahanmuuttotyöhön. Helsinki: Väestöliitto.
- Oivo, T. 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös valtion kotouttamisohjelmasta: hallituksen painopisteet vuosille 2012 - 2015. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 322012.
- Pajunen, P. 11.5.2012. Pakolaisten ja paluumuuttajien erityiskustannusten korvaaminen kunnille. [Verkkosivu]. Pirkanmaan ELY – keskus. [Viitattu 13.10.2013]. Saatavana: http://www.tampere.fi/material/attachments/p/67vCKq9nQ/Pirjo_Pajunen_Pakolaisten_ja_paluumuuttajien_erytyiskustannusten_korvaus_kunnalle.pdf
- Pakolaisnaiset. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. United Nations High Commissioner for Refugees. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana: <http://www.unhcr.se/fi/keita-autamme/naiset.html>
- Pekkala, T. 2005. Työ- ja yksilövalmennuksen perusteet: 2000-luvun työpajojen palvelut ja menetelmät. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.
- Pietarsaaren seudun kotouttamisohjelma. 2010. [Verkkosivu]. Immi: Kotouttamisrahasto. [Viitattu 4.1.2014]. Saatavana: http://www.concordia.jakobstad.fi/download/554/Pietarsaaren_seudun_kotouttamisohjelma.pdf

- Pietarsaaren toimipiste- Retro. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Kokkotyö-säätiö. [Viitattu 24.3.2014]. Saatavana: <https://www.kokkotyo.fi/tuotantotoiminta/tuotanto/retro>
- Puroaho, P. & Leppänen, J. 2013. Maahanmuuttajien valmennus työpajoilla opas-kirja. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.
- Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E-M., Virtanen, A. & Pihlaja, L. 2010. Osallisena Suomessa: kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Rastas, A. 2009. Kulttuurit ja tilanteet haastattelutilanteessa. Teoksessa: J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 78 – 102.
- Rentel, S. 2002. Maahanmuuttaja työnhakijana ja työyhteisön jäsenenä. Teoksessa: O. Lepola (toim.) Koto-maana Suomi: Kertomuksia maahanmuutosta 1998 – 2001, 51 – 61.
- Rikala, M. 2013. Kasvu monikulttuuriseksi opettajaksi. Tampereen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Kehittämishanke. Julkaisematon.
- Ruusuvoori, J. & Tiittula, L. 2009. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino
- Saukkonen, P. 2007. Poliittika monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Helsinki: WSOY.
- Saunela, M-L. 2013. Yleisen kielitutkinon hyväksi suorittaminen – ”ajokortti” laajempaan opiskeluun. Maahanmuuttajakouluttaja. Sedu Aikuiskoulutus. Esitelmä. Kielimuurin tuolle puolen –seminaari 11.6.2013. Seinäjoki.
- Sergejeff, K. 2007. Lukemaan ja kirjoittamaan opettaminen. Teoksessa: R. Laine, L. Nissilä & K. Sergejeff (toim.) Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia: Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus, 36 – 78.
- Sosiaalialan koulutusohjelma. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 29.3.2014]. Saatavana: <http://ops.seamk.fi/fi/2013-2014/index.php?page=SOSALA>
- Strömberg – Jakka, M. & Karttunen, T. 2012. Sosiaalityön haasteet: tukea ammatillaisen arkeen. Jyväskylä: PS – kustannus.

- Suokonautio, J. 2008. Palapelin palat paikoilleen: maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Euroopan sosiaalirahasto.
- Suoranta, J. 2011. Vastaanottokeskus. Helsinki: Into.
- Säätiöstä. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Kokkotyö-säätiö. [Viitattu 11.4.2014]. Saatavana: <https://www.kokkotyo.fi/s%C3%A4%C3%A4ti%C3%B6st%C3%A4/kokkoty%C3%B6-s%C3%A4%C3%A4ti%C3%B6>
- Säävälä, M. 2008. Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä: Naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa. Teoksessa: T.Martikainen. & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos. 2.p, 68 – 87.
- Säävälä, M. 2011. Perheet muuttoliikkeessä: Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E41/2011.
- Talib, M-T & Lipponen, P. 2008. Kuka minä olen?: monikulttuuristen nuorten identiteettipuhetta. Turku: Turun yliopisto, Kasvatustieteiden laitos.
- Tani, H. 2007. Alkukartoitus ja testaus. Teoksessa: R. Laine, L. Nissilä & K. Sergejff (toim.) Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia: Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Helsinki: Opetushallitus, 26 – 34.
- Tapiola, P. 20.9.2013. Suomi ottaa ensi vuonna 500 pakolaista Syyriasta. [Verkkosivu]. Yle uutiset. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana: http://yle.fi/uutiset/suomi_ottaa_ensi_vuonna_500_pakolaista_syyriasta/6841864
- Tiedotteet. 2012. Ihalainen: maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus saatava ajan tasalle. [Verkkosivu]. Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 18.2.2014]. Saatavana: https://www.tem.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotearkisto/vuosi_2012/ihalainen_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutus_saatava_ajan_tasalle.108589.news
- Tietoa virastosta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 21.10.2013]. Saatavana: http://www.migri.fi/tietoa_virastosta
- Tiilikainen, M. 2008. Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. Teoksessa: T.Martikainen. & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos. 2.p. 266 – 284.

- Tiittula, L & Ruusuvuori, J. 2009. Johdanto. Teoksessa: J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9 – 21.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, K. 2012. Perhe pakolaisia vastaanottavassa työssä. Teoksessa: M. Strömberg – Jakka & T. Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet: tukea ammattilaisen arkeen. Jyväskylä: PS - kustannus, 35 - 53.
- Turvapaikanhakijan asema Suomessa. 1.8.2013. [Verkkosivu]. Helsinki. Pakolaisneuvonta ry. [Viitattu 13.12.2013]. Saatavana: <http://www.pakolaisneuvonta.fi/?lid=66>
- Turvapaikkayksikön tilastokatsaus. 13.2.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 13.12.2013]. Saatavana: http://www.migri.fi/download/39964_tupa_tilastokatsaus_2012.pdf
- Turvapaikkayksikön tilastokatsaus. 25.3.2011. [Verkkosivu]. Helsinki: Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 13.12.2013]. Saatavana: http://www.migri.fi/download/16744_tupan_tilastokatsaus_0310.pdf
- Työttömän maahanmuuttajan tuet. 26.9.2013. [Verkkosivu]. Kansaneläkelaitos. [Viitattu 19.12.2013]. Saatavana: <http://www.kela.fi/tyottoman-maahanmuuttajan-tuet>
- UNCHR Global Trends. 2012. [Verkkosivu]. United Nations High Commissioner for Refugees. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana: <http://www.unhcr.org/51bacb0f9.html>
- Uusi kotouttamislaki 1.9.2011. [Verkkosivu]. Sosiaaliportti. [Viitattu 18.12.2013]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/ajankohtaista/lajankohtaista/lakiuudistuksista/lakiuudistus/?groupId=c1357024-1f71-4968-9935-5ad9b77140c9&announcementId=d8d4f1b1-83df-40a3-ace9-878726322e0b#.UrM1k-Jw6M8>
- Uusikylä, P., Tuominen, A., Reuter, N., Mäkinen, A-K. 2005. Kannattaako kotouttamiskoulutus?: maahanmuuttajien kotouttamiskoulutuksen arviointi. Helsinki: Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 267.
- Vastaanottokeskusten yhteystiedot. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanottokeskukset/vastaanottokeskusten_yhteystiedot

- Virtalaakso, I-R. 11.6.2013. Kielimuurin tuolle puolen: toimijoiden roolit ja työnjako. [Verkkosivu]. Sedu Aikuiskoulutus. [Viitattu 27.1.2014]. Saatavana: <http://www.aikuiskoulutusep.fi/loader.aspx?id=7559f7cb-16b5-44cf-b28b-a3c791fd9c67>
- Virtanen, M. 2002. Miksi kotouttamislaki?: lain synty ja seuraukset. Teoksessa: O, Lepola (toim.) Koto-maana Suomi: Kertomuksia maahanmuutosta 1998 – 2001. Helsinki: Edita, 18 – 34.
- Vuori, J. 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa: S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli: Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto, 235 – 262.

LIITTEET

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

TAUSTATIEDOT

- Minkä ikäinen olet?
- Kerro perheestäsi. (Puoliso, lapset, lasten ikä)
- Asuminen. (Asutko perheesi kanssa yhdessä? Jos et, missä perheesi asuu tällä hetkellä?)
- Toimeentulosi tällä hetkellä.

OPISKELUT KOTIMAASSA

- Kerro mitä kouluja tai mitä olet opiskellut kotimaassasi. (Kuka antoi oppia, vanhemmat, isovanhemmat, formaali koulu (= muodollinen opetussuunnitelmaan perustuva)
- Oletko asunut lapsena synnyinmaassasi kaupungissa tai maaseudulla?
- Kun olit lapsi, saitko käydä koulua synnyinmaassasi? (Jos kävit, niin montako vuotta kävit koulua? Mitä aineita koulussa opetettiin? Kävitkö koulua maaseudulla tai kaupungissa?)
- Miten opit lukemaan ja kirjoittamaan?
- Opiskelitko ammattia varten?

POLKU SUOMEEN

- Kerro Suomeen pääsystäsi ja kotikuntaasi muuttamisesta. (Asuitko vastaanotto keskuksessa ja saitko siellä kotouttamiskoulutusta?)
- Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelman tekeminen. (Kuinka pian kartoituksen tekemisen jälkeen pääsit koulutukseen?)

KOTOUTUMISKOULUTUKSEEN HAKEUTUMINEN

- Mitä kautta sait tietoa erilaisista opiskeluvaihtoehdoista?
- Saitko käytännön apua opiskelupaikan hakemiseen? (Mistä ja minkälaista apua sait?)
- Kerrottiinko sinulle opiskelujen sisällöstä? (Mitä aineita opetellaan? Montako tuntia opiskelut kestävät päivittäin?)
- Missä koulutuksessa olet? (Työ - ja elinkeinotoimiston kautta tai omaehtoinen opiskelu?)

OPIKSELEMINEN

- **Mistä opiskelut aloitettiin?** (Opiskeltiinko ensin puhumaan tai kirjoittamaan? Kirjainten opiskelu? Miten ja millä menetelmillä olette opiskelleet? Miten toivoisit opiskelujen alkavan?)
- **Luku - ja kirjoitustaito.** (Lukutaidon opiskelu ja kirjoitustaito, laskuoppi, numerot, kirjaimet. Miten ja millä menetelmillä olette opiskelleet? Miten toivoisit opetettavan?)
- **Puhumaan oppiminen.** (Miten ja millä menetelmillä olette opiskelleet? Miten toivoisit opetettavan?)
- **Elämänhallintataidot.** (Mitä aiheita olette opiskelleet? Miten ja millä menetelmillä olette opiskelleet? Onko sinulla toiveita, miten elämänhallintataitoja voisi opiskella?)
- **Yhteiskuntaoppi.** (Mitä aiheita olette opiskelleet? Miten ja millä menetelmillä olette opiskelleet? Onko sinulla toiveita, miten yhteiskuntaoppia voisi opiskella?)
- **Kulttuurin opiskelu.** (Mitä aiheita olette opiskelleet? Miten ja millä menetelmillä olette opiskelleet? Onko sinulla toiveita, miten kulttuuria voisi opiskella?)

- **Työelämävalmiudet.** (Mitä aiheita olette opiskelleet? Miten ja millä menetelmillä olette opiskelleet? Onko sinulla toiveita, miten työelämän valmiuksia voisi opiskella?)
- **Kotitehtävät.** (Tuleeko kotitehtäviä? Minkälaisia tehtäviä? Miten ja millä menetelmillä teet kotitehtävät? Onko sinulla toiveita kotitehtävien suhteen? Saatko apua kotitehtävien tekemiseen.)
- **Opiskeletko vapaa-ajallasi puhumaan oppimista ja lukemista?** (Miten ja kuinka paljon opiskelet, iltaisin, viikonloppuisin, kesälomilla?)
- Onko opiskelujen aloittaminen auttanut sinua kotoutumisessa?
- Olisiko sinulla toiveita siitä, mitä muuta haluaisit opiskella kotoutumiskoulutuksessa?

OPISKELUJEN KESTO

- Kuinka moneen eri kielikoulutukseen olet osallistunut?
- Kuinka monta vuotta olet käynyt kotoutumiskoulutusta?
- Kuinka monta vuotta sinä voit vielä käydä kotoutumiskoulutusta?
- Tunnetko, että kotoutumiskoulutukseen varattu aika on sinulle riittävä?

Kiitos haastatteluun osallistumisesta!

LIITE 2. Saatekirje**SAATE**
6.8.2013

Hei

Opiskelen Seinäjoen ammattikorkeakoulussa sosionomiksi (AMK). Teen opinnäytetyötä, jonka aiheena on kotoutumiskoulutus ja suomenkielen opiskelu turvapaikan saaneiden naisten sekä opettajien kokemana.

Opinnäytetyötä varten olen haastatellut turvapaikan saaneita naisia kesä-heinäkuun 2013 aikana. Saadakseni monipuolisemman näkökulman kotoutumiskoulutukseen liittyvästä suomen kielen opiskeluista, haluaisin haastatella opettajia, joilla on kokemusta kotoutumiskoulutuksesta ja suomen kielen opettamisesta. Olisiko mahdollista saada haastatella Teidän koulunne opettajia? Tarkoitukseni olisi nauhoittaa haastattelut myöhempää analysointia varten.

Nauhoitetut haastattelut käsittelen nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisina. Opinnäytetyön valmistuttua hävitän haastattelun materiaalit sekä nauhoitteet.

Toimittaisin Teille opinnäytetyön kirjallisessa muodossa, sen valmistuttua, kevään 2014 aikana. Kirjallisen version lisäksi se on luettavissa valmistumiseni jälkeen sähköisessä muodossa osoitteessa www.theseus.fi.

Jos ystävällisesti suostutte haastatteluun, voimme yhdessä sopia Teille sopivan haastatteluajan puhelimitse tai sähköpostitse.

Ystävällisin Terveisin

Taina Karvonen
sosionomi (AMK)- opiskelija, Seinäjoen ammattikorkeakoulu
puhelinnumero
sähköposti